



Tikrosios neįgaliųjų teisės balsuoti Europos Parlamento rinkimuose

Informacinis pranešimas

Pranešėjas: Krzysztof Pater



Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

SOC/554
Tikrosios neįgaliųjų teisės
balsuoti EP rinkimuose

INFORMACINIS PRANEŠIMAS

Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius

Tikrosios neįgaliųjų teisės balsuoti Europos Parlamento rinkimuose

Pranešėjas **Krzysztof Pater**

Teisinis pagrindas

Darbo tvarkos taisyklių 31 straipsnis

Atsakingas skyrius

Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius

Priimta skyriuje

06/03/2019

Priimta plenarinėje sesijoje

20/03/2019

Plenarinė sesija Nr.

542

1. Įvadas

- 1.1 Šioje ataskaitoje pateikiama informacija apie dabartinę Europos Sąjungos (ES) neįgalių piliečių teisės balsuoti Europos Parlamento (EP) rinkimuose įgyvendinimo padėtį. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK), ES patariamoji institucija, mano, kad jo pareiga rengiantis Europos Parlamento rinkimams yra pateikti ES institucijoms, valstybėms narėms ir ES piliečiams išsamų vaizdą, kaip ši teisė faktiškai įgyvendinama. EESRK tikisi, kad kituose 2024 m. vyksiančiuose rinkimuose nė vienam ES piliečiui nebus atimta teisė balsuoti dėl jo negalios.
- 1.2 Duomenų šiai ataskaitai pateikė keli šimtai žmonių, atstovaujančių daugeliui institucijų ir organizacijų iš 27 valstybių narių (**į Jungtinę Karalystę nebuvo atsižvelgiama, nes ji 2019 m. kovo 29 d., prieš 2019 d. Europos Parlamento rinkimus išstos iš ES**), daugiausia valstybių narių valdžios institucijoms, atsakingoms už rinkimų procesą, ir organizacijoms, atstovaujančioms ir remiančioms neįgaliuosius, taip pat Europos Parlamento nariai, priklausantys Jungtinei neįgaliųjų tarsių grupei, ir Europos neįgaliųjų forumo atstovai.
- 1.3 Pagrindines šios ataskaitos sritis sudaro pirminė glausta teisinė pagrindinių teisės aktų, kuriais užtikrinama, kad neįgalieji turėtų teisę balsuoti (kurios realiame gyvenime dažnai nepaisoma) ir Europos Parlamento rinkimų teisinės sistemos analizė, taip pat galimi veiksmai ES lygmeniu padėčiai pagerinti. Toliau šioje ataskaitoje pateikiama informacija apie teisines kliūtis valstybių narių lygmeniu, dėl kurių ES piliečiai netenka teisės balsuoti dėl savo negalios, taip pat gerų pastaraisiais metais daugelyje šalių padarytos pažangos pavyzdžių. Šiame pranešime taip pat aptariamos kliūtys ir pateikiami keli gerosios patirties pavyzdžiai (susiję su neįgaliaisiais), visų pirma atsižvelgiant į visoms šalims rūpimas sritis: galimybė gauti informacijos priešrinkiminiu laikotarpiu, balsavimo „bendrosiose“ balsavimo apylinkėse organizavimas, balsavimo biuleteniai ir jų prieinamumas. Kelete kitų skirsnių aprašomi sprendimai, kurie egzistuoja tik kelete valstybių narių: išankstinis balsavimas nustatytoje balsavimo apylinkėse, balsavimas paštu, balsavimas naudojantis mobiliomis balsadėžėmis, balsavimas pagal įgaliojimą ir elektroninis balsavimas. Galiausiai pranešime pateikiami keli aspektai, susiję su tvarka, pagal kurią ligininė ir ilgalaikės priežiūros įstaigose esantiems žmonėms suteikiama galimybė balsuoti, su neįgaliųjų teise balsuoti šalyse, kuriose balsavimas yra privalomas, ir su procedūromis, taikomomis tais atvejais, kai neįgaliojo nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitoje nei jo kilmės šalyje.
- 1.4 Šio pranešimo tikslas nėra kritikuoti kurią nors iš ES šalių. Jis veikia yra sudarytas iš teigiamų pavyzdžių, o įvairi tvarka, kurią reikia tobulinti arba keisti, paprastai aptariama neminint konkrečių šalių, kuriose pastebėta konkreti problema.
- 1.5 Šiame pranešime aprašomos Europos Parlamento rinkimuose taikomos procedūros, tačiau panašūs arba tokie pat sprendimai taip pat taikomi nacionalinių parlamentų rinkimuose, vietos rinkimuose arba referendumuose. EESRK tikisi, kad šis pranešimas padės ES šalims parengti visapusiškus sprendimus, kuriais būtų pašalinamos teisinės, techninės (organizacinės) kliūtys, trukdančios kai kuriems neįgaliesiems balsuoti. EESRK tikisi, kad šia informacija pasinaudos pilietinės visuomenės organizacijos, kurios siekia pašalinti kliūtis, trukdančias neįgaliesiems

pasinaudoti balsavimo teisėmis, ir pasitiki valdžios institucijomis, dažnai vietos lygmens, kurios gali įgyvendinti daug praktinių sprendimų visiškai nekeičiant nacionalinės teisės.

2. Išvados

- 2.1 Kiekvienoje iš 27 ES valstybių yra įstatymai arba organizacinė tvarka, pagal kuriuos kai kurie negalią turintys rinkėjai negali dalyvauti Europos Parlamento rinkimuose.
 - 2.1.1 Apie 800 000 ES piliečių iš 16 valstybių narių nacionalinėmis taisyklėmis atimama teisė dalyvauti Europos Parlamento rinkimuose dėl jų negalios arba psichikos sveikatos problemų. Atskirose valstybėse šio reiškinio mastas yra labai nevienodas.
 - 2.1.2 Milijonai ES piliečių neturi galimybės balsuoti dėl organizacinės tvarkos (techninių kliūčių), kuria neatsižvelgiama į poreikius, atsirandančius dėl jų negalios.
 - 2.1.3 Pagrindinė balsavimo vieta yra balsavimo apylinkė. Daug neįgaliųjų, net jei jiems suteikiama alternatyvių patogesnių balsavimo būdų galimybė, pageidauja balsuoti balsavimo apylinkėse, nes balsavimą jose laiko geriausia pilietinio dalyvavimo forma. 12-oje valstybių tai padaryti gali būti neįmanoma, nes pagal nacionalinės teisės aktus neleidžiama remiantis gyvenamąja vieta paskirtą balsavimo apylinkę pakeisti kita, kuri geriau tiktų tam tikrą negalią turintiems asmenims. Kitose valstybėse dalyvauti rinkimuose sunku dėl daugybės apribojimų balsavimo apylinkėse.
 - 2.1.4 Aštuoniose valstybėse narėse tas, kuris negali atvykti į balsavimo apylinkę, negali balsuoti, nes jis neturi alternatyvaus balsavimo būdo (balsavimo paštu, balsavimo naudojantis mobilia balsadėže arba elektroninio balsavimo) galimybės. Trijose iš valstybių suteikiama galimybė balsuoti pagal įgaliojimą. Tačiau toks sprendimas negali būti laikomas tinkama alternatyva. Faktiškai jį taikant neįgalus rinkėjas negali pasinaudoti savo teise balsuoti – jam tik suteikiama galimybė paskirti kokį nors asmenį, kuriam jis gali deleguoti savo teisę balsuoti.
 - 2.1.5 18-oje valstybių narių akieji rinkėjai neturi galimybės balsuoti savarankiškai; jie tik gali pavesti kokiam nors juos lydinti asmeniui balsuoti jų vardu.
 - 2.1.6 Kitas veiksnys, trukdantis žmonėms balsuoti savarankiškai arba atgrasantis juos nuo tokio balsavimo, yra konkrečios taisyklės ir organizacinė tvarka (pvz., skirtingos negalios rūšims pritaikytos informacijos nebuvimas, kliūtys, trukdančios judėti pačiose balsavimo apylinkėse, ir apsunkinančios administracinės procedūros), kuriomis reglamentuojama, kaip rinkėjai gali pasinaudoti savo teise balsuoti tinkamai pritaikytu būdu.
- 2.2 Jeigu būtų įgyvendinta visų valstybių geriausia patirtis, atsirastų ideali sistema, kurioje kiekvienas ES neįgalus pilietis ne tik turėtų visišką galimybę balsuoti, bet ir galėtų pats pasirinkti patogiausią balsavimo būdą.
- 2.3 Dabartiniuose ES teisės aktuose jau sprendžiama daug klausimų, susijusių su Europos Parlamento rinkimais. Taigi, nėra jokių oficialių kliūčių, trukdančių į šiuos teisės aktus įtraukti

garantijas neįgaliųjų balsavimo pasirinkimo galimybėms. Tačiau bet kuriuo atveju reikia, kad būtų oficiali EP teisėkūros iniciatyva ir kad ją vėliau patvirtintų visos valstybės narės.

3. Pagrindiniai tarptautiniai teisės aktai ir politiniai dokumentai, taikomi neįgaliųjų balsavimo teisėms

3.1 Jungtinių Tautų teisės aktai

3.1.1 1948 m. gruodžio 10 d. JT Generalinė Asamblėja priėmė Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją. Jos 21 straipsnyje nurodoma: „Kiekvienas žmogus turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per laisvai išrinktus atstovus.“

3.1.2 1966 m. gruodžio 16 d. JT Generalinės Asamblėjos priimto Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 25 straipsnyje nurodoma: „Kiekvienas pilietis be jokios 2 straipsnyje nurodytos diskriminacijos ir be nepagrįstų apribojimų turi teisę ir galimybę: <...> b) balsuoti <...> per reguliariai rengiamus teisingus rinkimus.“

3.1.3 2006 m. priimta ir 2008 m. gegužės 3 d. įsigaliojusi Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija¹ šiuo metu yra svarbiausias su neįgaliaisiais susijęs JT teisės aktas.

3.1.3.1 Neįgaliųjų teisių konvencijos² 29 straipsnyje aiškiai reikalaujama valstybių dalyvių „užtikrinti, kad neįgalieji galėtų veiksmingai ir visapusiškai dalyvauti politiniame ir visuomenės gyvenime lygiai su kitais asmenimis tiesiogiai ar per laisvai pasirinktus atstovus, įskaitant <...> teisę ir galimybę balsuoti“, ir pateikiama daug priemonių, kurias taikant tai galėtų įvykti, reikalaujant, kad:

- „balsavimo procedūros, patalpos ir medžiaga būtų atitinkamos, prieinamos ir jas būtų galima lengvai suprasti ir naudoti“;
- būtų siekiama apsaugoti „neįgaliųjų teisę <...> balsuoti slapta be įbauginimo“;
- būtų leidžiama „kitam neįgaliojo pasirinktam asmeniui padėti neįgaliajam balsuoti“.

3.1.3.2 Neįgaliųjų teisių konvencijos 29 straipsnis turi būti siejamas su 9 straipsniu (Prieinamumas), pagal kurį reikalaujama, kad viešo naudojimo „pastatai, keliai, transporto priemonės ir kitokie vidaus ir lauko objektai“ būtų prieinami. Šis straipsnis taip pat turi būti siejamas su 12 straipsniu (Lygybė prieš įstatymą)³, kuriame pripažįstama, kad „neįgalieji visais atvejais turi teisę būti laikomi teisės subjektais“ ir „turi teisinį veiksnumą lygiai su kitais asmenimis visose gyvenimo srityse“.

¹ Neįgaliųjų teisių konvenciją ratifikavo Europos Sąjunga ir visos valstybės narės.

² Malta iškėlė abejonių dėl 29 straipsnio.

³ Estija, Prancūzija ir Nyderlandai pateikė deklaracijas, o Lenkija pareiškė išlygą dėl 12 straipsnio.

3.1.3.3 Neįgaliųjų teisių komitetas⁴ savo Bendrojoje pastaboje dėl 9 straipsnio pareiškė, kad neįgalieji negalėtų pasinaudoti 29 straipsniu užtikrintomis savo teisėmis, jeigu sutarties šalys neužtikrino, kad „balsavimo tvarka, infrastruktūra ir medžiaga būtų tinkamos, prieinamos ir jas būtų lengva suprasti <...>“. Jeigu to nedaroma, iš neįgaliųjų atimama jų teisė lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politiniame procese. Bendrosiose pastabose dėl 12 straipsnio Komitetas pabrėžė, kad siekiant visapusiškai užtikrinti vienodą teisinio veiksnio pripažinimą visais gyvenimo aspektais, svarbu pripažinti neįgaliųjų teisinį veiksnį viešajame ir politiniame gyvenime (29 straipsnis). Tai reiškia, kad asmens gebėjimas priimti sprendimus negali būti pagrindas neleisti neįgaliesiems pasinaudoti savo politinėmis teisėmis, įskaitant balsavimo teisę.

3.2 Europos Sąjungos teisės aktai

3.2.1 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 straipsnio 2 dalies b punkte aiškiai nurodoma, kad „Sąjungos piliečiai <...>, be kita ko, turi: <...> b) teisę balsuoti <...> Europos Parlamento <...> rinkimuose valstybėje narėje, kurioje jie gyvena, tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos valstybės piliečiai“.

3.2.2 Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 39 straipsniu patvirtinama visų ES piliečių teisė balsuoti Europos Parlamento rinkimuose. Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje patvirtinama: „Draudžiama bet kokia diskriminacija <...> dėl <...> negalios.“ 26 straipsnyje teigiama: „Sąjunga pripažįsta ir gerbia neįgaliųjų asmenų teisę naudotis priemonėmis, užtikrinančiomis jų nepriklausomumą, socialinį bei profesinį integravimą ir dalyvavimą bendruomenės gyvenime.“

3.3 Kiti svarbūs teisės aktai ir politiniai dokumentai

3.3.1 Europos socialinės chartijos (pataisyta redakcija)⁵ 15 straipsnyje aiškiai garantuojama „veiksmingai įgyvendinta neįgaliųjų asmenų, nepaisant amžiaus ir negalios pobūdžio bei kilmės, teisė į savarankiškumą, socialinę integraciją ir dalyvavimą visuomenės gyvenime“.

3.3.2 Venecijos komisijos persvarstytoje Gerosios rinkimų praktikos kodekso aiškinamojoje deklaracijoje dėl neįgaliųjų dalyvavimo rinkimuose⁶ tvirtinama, kad „neįgalieji turėtų <...> galėti pasinaudoti savo teise balsuoti <...> vienodomis sąlygomis su kitais asmenimis“, o Gerosios rinkimų praktikos kodekse pažymima⁷, kad „gali būti numatyta atimti iš asmenų jų teisę balsuoti“, jeigu tai pagrindžiama neveiksniumu dėl psichikos ligos ir sąlyga, kad neveiksniumas yra nustatytas atskiru teismo sprendimu.

3.3.3 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtoje rekomendacijoje⁸ dar kartą patvirtinama, kad visi neįgalieji turi teisę dalyvauti politiniame ir visuomenės gyvenime

4 Nepriklausomų ekspertų grupė, stebinti, kaip sutarties šalys įgyvendina Konvenciją. Viena iš jos pareigų – paskelbti Bendrąsias pastabas dėl Neįgaliųjų teisių konvencijos straipsnių, kuriems reikia aiškinimo.

5 Ratifikuota 19 ES valstybių narių.

6 Priimta Demokratinių rinkimų tarybos 69-ajame posėdyje (Venecija, 2011 m. gruodžio 15 d.) ir Venecijos komisijos 89-ojoje plenarinėje sesijoje (Venecija, 2011 m. gruodžio 16–17 d.).

7 Priimtas Venecijos komisijos 52-ojoje sesijoje (Venecija, 2002 m. spalio 18–19 d.).

8 [CM/Rec\(2011\)14](#).

lygiai su kitais asmenimis. Joje taip pat pabrėžiama, kad balsavimo metu turi būti prieinami balsavimo biuleteniai ir patalpos.

3.3.4 Europos žmogaus teisių konvencijoje balsavimo teisė nenustatoma, tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismas nustatė, kad remiantis Protokolo Nr. 1 3 straipsniu garantuojamos individualios teisės, įskaitant balsavimo teisę, ir kad ši teisė gali būti atimama tik atlikus griežtą proporcingumo vertinimą. Priimdamas sprendimą byloje *Alajos Kiss prieš Vengriją*⁹ Teismas pritarė, kad balsavimo teisė yra sritis, kurioje nacionalinės teisės aktų leidėjams apskritai turi būti suteikta didelė veiksmų laisvė nustatant, ar naujausiais laikais balsavimo teisė gali būti apribojama, tačiau tuo pat metu pabrėžė, kad negalima pritarti tam, kad besąlygiškas draudimas iš dalies prižiūrimam asmeniui balsuoti, neatsižvelgiant į jo faktinius gebėjimus, nepažeidžia priimtinos veiksmų laisvės ribų, ir kad tuo atveju, kai pagrindinių teisių ribojimas taikomas ypač pažeidžiamoms visuomenės grupėms, kurios anksčiau yra patyrusios didelę diskriminaciją, pavyzdžiui, asmenys su protine negalia, valstybės veiksmų laisvė yra gerokai siauresnė ir norint taikyti minėtus apribojimus būtini labai svarūs argumentai. Vėliau Teismas patvirtino šią poziciją kitose bylose.

3.4 Pastabos

3.4.1 Akivaizdu, kad jau ilgą laiką ES piliečių balsavimo teisė užtikrinama pasinaudojus daugeliu teisės aktų.

3.4.2 XXI amžiuje tarptautinėje ir Europos teisėje, susijusioje su neįgaliųjų teise balsuoti, pereinama nuo gana bendro pobūdžio deklaracijų prie išsamesnių sprendimų, kuriais daugiausia dėmesio skiriama realiam tokių asmenų balsavimo teisių įgyvendinimui.

3.4.3 Techninių kliūčių, trukdančių neįgaliesiems balsuoti rinkimuose, klausimu pagrindinis dėmesys skiriamas įvairiems prieinamumo aspektams, įskaitant patekimą į balsavimo vietas ir galimybę naudotis kitais balsavimo būdais, taip pat gebėjimą užpildyti arba atrinkti balsavimo biuletenį.

3.4.4 Teisinių kliūčių klausimu labai svarbu keisti požiūrį į protinę negalią ar psichikos sutrikimų turinčius asmenis, kuriems, nors ir taikomos apsaugos priemonės, vis tiek atimamos balsavimo teisės. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimais aiškiai reikalaujama, kad visos šalys, pagal kurių teisinės sistemos asmenys, netekę teisinio veiksnio, automatiškai netenka balsavimo teisės, turėtų suderinti savo sistemas su tarptautiniais įsipareigojimais, kraštutiniu atveju pateikiant individualius teismo įvertinimus. Labai tikėtina, kad artimiausiais metais Neįgaliųjų teisių komitetas patvirtins, kad remiantis Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija bet koks balsavimo teisių atėmimas yra nepriimtinas.

9

[Sprendimas Nr.°38832/06, 2010 m. gegužės 20 d.](#)

4. Europos Parlamento rinkimų teisinis pagrindas

4.1 Istorinės aplinkybės

4.1.1 Pagal Europos ekonominės bendrijos steigimo (EEB) sutarties 137 straipsnį įsteigtą asamblėją iš pradžių, remiantis 138 straipsnio 1 dalimi, sudarė atstovai, kuriuos kiekvienos valstybės narės nustatyta tvarka iš savo narių paskirdavo nacionaliniai parlamentai. Tačiau 137 straipsnyje buvo aiškiai nurodyta, kad asamblėją „sudaro į Bendriją susibūrusių valstybių tautų atstovai <...>“.

4.1.2 1958 m. kovo 19–21 d. vykusioje pirmojoje sesijoje asamblėja pasivadino *Assemblée parlementaire européenne* (prancūzų kalba), *Assemblea parlamentara* (italų kalba), ir dar svarbiau – *Europees Parlement* (nyderlandų kalba) ir *Europäisches Parlament* (vokiečių kalba). 1962 m. kovo 30 d. asamblėja nusprendė savo pavadinimą suderinti įvairiomis oficialiosiomis kalbomis ir pasirinko *Parlement européen* (prancūzų kalba) ir *Parlamento europeo* (italų kalba). Nuo to laiko vartojamas bendras pavadinimas „Europos Parlamentas“, nepaisant to, kad teisės aktuose išlieka pavadinimas „asamblėja“.

4.1.3 EEB sutarties 138 straipsnio 3 dalimi sukurtas teisinis Europos Parlamento rinkimų taisyklių pagrindas. Straipsnyje nustatyta: „Asamblėja parengia pasiūlymus dėl rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise pagal visose valstybėse narėse taikomą vienodą tvarką. Taryba, spręsdama vieningai, nustato atitinkamas nuostatas, kurias ji rekomenduoja valstybėms narėms priimti pagal savo atitinkamas konstitucines nuostatas.“

4.1.4 Laikydamosi šių nuostatų asamblėja pateikė Tarybai pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, siekdama įdiegti tiesioginę visuotinę rinkimų teisę, ir Taryba jam pritarė vieningai priimdama Aktą dėl atstovų į Europos Parlamentą rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise, pridėdamą prie 1976 m. rugšėjo 20 d. Sprendimo 76/787/EAPB, EEB, Euratomas (1976 m. Rinkimų aktas), kuriuo sukurtas pirmųjų tiesioginių rinkimų į Europos Parlamentą, įvykusių 1979 m., teisinis pagrindas.

4.2 Dabartinės taisyklės

4.2.1 1976 m. Rinkimų aktu nustatytos šios rinkimų į Asamblėją proceso taisyklės:

- nustatomi atstovų rinkimai į asamblėją remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise (1 straipsnis) ir šių atstovų, kurie renkami kiekvienoje valstybėje narėje, skaičius (2 straipsnis);
- nustatoma penkerių metų asamblėjos atstovų kadencija (3 straipsnis);
- nustatoma, kad atstovai balsuoja individualiai, asmeniškai ir nepriklausomai (4 straipsnis);
- nustatoma, kad atstovo pareigos yra suderinamos su nacionalinio parlamento mandatu (5 straipsnis);
- nurodoma, kad atstovo pareigos nesuderinamos su kitomis pareigomis nacionaliniu ar Europos lygmeniu (6 straipsnis);
- atstovų rinkimuose į asamblėją draudžiama balsuoti daugiau kaip vieną kartą (8 straipsnis);
- nustatomas rinkimų laikotarpis ir pirmųjų rinkimų data (9 ir 10 straipsniai);

- nustatomas įgaliojimų patikrinimas (11 straipsnis);
- išdėstoma procedūra laisvoms vietoms užimti penkerių metų kadencijos laikotarpiu (12 straipsnis).

4.2.2 1976 m. Rinkimų aktu nustatytos pagrindinės rinkimų į asamblėją proceso taisyklės. Juo sugebėta nustatyti tik kai kurias visuotinės rinkimų teisės nuostatas, o ne, kaip numatyta 138 straipsnio 3 dalyje, „visose valstybėse narėse taikomą vienodą tvarką“. 1976 m. Rinkimų aktu nustatytos bendros taisyklės ir principai, kuriuos būtų galima pripažinti „teisine sistema“, bet ne „vienoda tvarka“.

4.2.3 1976 m. Rinkimų aktas buvo iš dalies pakeistas Tarybos sprendimu 2002/772/EB, Euratomas, pagal kurį numatyti šie esminiai pakeitimai:

- valstybių narių įpareigojimas renkant Europos Parlamento narius remtis proporcingu atstovavimu, taikant kandidatų sąrašo arba vieno perleidžiamo balso sistemą, taip pat leidimas valstybėms narėms leisti balsuoti pagal preferencinio sąrašo sistemą (1 straipsnio 1 ir 2 dalys);
- laisvi ir slapti rinkimai (1 straipsnio 3 dalis);
- kiekviena valstybė narė gali laisvai sudaryti rinkimų į Europos Parlamentą rinkimų apygardas nepažeisdama proporcinio balsavimo sistemos pobūdžio (2 straipsnio);
- valstybės narės gali nacionaliniu lygmeniu nustatyti minimalią ribą, kuri neviršytų 5 proc. atiduotų balsų, ir nustatyti kandidatų kampanijos išlaidų ribas (2A ir 2B straipsniai);
- įtraukiamos naujos Europos Parlamento nario pareigų nesuderinamumo priežastys, įskaitant nacionalinio parlamento nario pareigas (6 straipsnio 2 dalis);
- nustatomas principas, kuriuo remiantis rinkimų tvarka kiekvienoje valstybėje narėje reglamentuojama jos nacionalinių nuostatų, jei nepažeidžiamas proporcinis Europos rinkimų pobūdis (7 straipsnis);
- draudimas viešai skelbti balsų skaičiavimo rezultatus, kol neužsidarys balsavimo apylinkės paskutinėje balsuojančioje valstybėje narėje (9 straipsnio 2 dalis);
- aiškesnės nuostatos dėl laisvų vietų užėmimo penkerių metų kadencijos laikotarpiu (12 straipsnis).

4.2.4 1976 m. Rinkimų akto pakeitimai buvo priimti remiantis Europos bendrijos steigimo sutarties (suvestinė redakcija, toliau – EB sutartis) 190 straipsnio 4 dalimi; šiame straipsnyje (EEB sutarties buvęs 138 straipsnis) numatyta, kad „Europos Parlamentas parengia pasiūlymą dėl rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise pagal visose valstybėse narėse taikomą vienodą tvarką arba pagal visoms valstybėms narėms bendrus principus. Gavusi visos sudėties Europos Parlamento daugumos narių patvirtintą pritarimą, Taryba, sprendama vieningai, nustato atitinkamas nuostatas, kurias ji rekomenduoja valstybėms narėms priimti pagal savo atitinkamas konstitucines nuostatas“.

4.2.5 EB sutarties 8b straipsnio 2 dalyje teigiama, kad „Nepažeidžiant 138 straipsnio 3 dalies ir jai įgyvendinti priimtų nuostatų, kiekvienas Sąjungos pilietis, gyvendamas valstybėje narėje ir nebūdamas jos pilietis, turi teisę balsuoti ir būti kandidatu per Europos Parlamento rinkimus valstybėje narėje, kurioje gyvena, tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir tos valstybės piliečiai. Šia

teise naudojamosi atsižvelgiant į išsamias nuostatas, kurias, remdamasi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, vieningai priima Taryba; šios nuostatos gali numatyti nukrypimus, kai jie yra pateisinami dėl valstybei narei būdingų problemų“

4.2.6 Šios nuostatos esminiai aspektai dabar įtraukti į Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 20 straipsnio 2 dalies b punktą ir 22 straipsnio 1 dalį, kur pakartojama ES piliečių migrantų teisė balsuoti ir būti kandidatais Europos Parlamento ir vietos savivaldos rinkimuose valstybėje narėje, kurioje jie gyvena, tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos valstybės piliečiai.

4.2.7 Laikantis Europos bendrijos sutarties 8b straipsnio 2 dalies priimta Tarybos direktyva 93/109/EB¹⁰. Šia direktyva priimtos pagrindinės nuostatos:

- galimybė ES piliečiams kitoje nei savo kilmės valstybėje narėje tomis pačiomis sąlygomis naudotis savo balsavimo teise ir būti kandidatais per Europos Parlamento rinkimus, taip pat galimybė valstybėms narėms riboti ES rinkėjų, pragyvenusių toje valstybėje narėje ne ilgesnį kaip atitinkamai 5 metų laikotarpį (dėl balsavimo) ir 10 metų laikotarpį (dėl kandidatavimo), teises, jeigu tokie rinkėjai, kurie nėra šios valstybės piliečiai, sudaro daugiau kaip 20 proc. bendro toje valstybėje gyvenančių ES piliečių skaičiaus;
- sukurta procedūra rinkėjams ar kandidatams, kurie nėra tos šalies piliečiai, dalyvauti rinkimuose ar būti kandidatais gyvenamosios vietos valstybėje narėje;
- sukurta patikrinimo, ar kilmės valstybėje narėje nebuvo atimtos teisės balsuoti ar būti kandidatu, procedūra ir nustatytas dvigubo balsavimo ir kandidatūros iškėlimo gyvenamosios vietos ir kilmės valstybėje narėje draudimas.

4.2.8 Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Direktyvos 93/109/EB taikymo sritis yra labai ribota ir nesusijusi su tuo, kaip organizuojami Europos rinkimai, kurių vienintelis pagrindas yra 1976 m. Rinkimų aktas.

4.3 Galimybė iš dalies pakeisti dabartines taisykles

4.3.1 Šiuo metu dabartinės rinkimų teisinės sistemos pakeitimų teisinis pagrindas yra įtvirtintas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 223 straipsnio 1 dalyje (EB sutarties buvusios 190 straipsnio 4 ir 5 dalys), kurioje tvirtinama, kad „Europos Parlamentas parengia pasiūlymą dėl būtinų nuostatų, kad jo narius būtų galima išrinkti remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise, priėmimo pagal visose valstybėse narėse taikomą vienodą tvarką arba pagal visoms valstybėms narėms bendrus principus. Taryba, sprendama vieningai pagal specialią teisėkūros procedūrą ir gavusi Europos Parlamento jį sudarančių narių balsų dauguma pareikštą pritarimą, nustato būtinas nuostatas. Šios nuostatos įsigalioja po to, kai jas pagal savo atitinkamas konstitucines nuostatas patvirtina valstybės narės“.

4.3.2 Dabartinis teisinis būsimų Europos rinkimų sistemos pagrindas yra panašus į ankstesnį, nustatytą EEB sutarties 137 straipsniu ir EB sutarties 190 straipsnio 4 dalimi.

¹⁰ [OL L 329, 1993 12 30, p. 34.](#)

- 4.3.3 Taip pat svarbu nurodyti, kad būtų galima nustatyti lengvesnę, ne tokią agresyvią priemonę remiantis 1976 m. Rinkimų akto 13 straipsniu, kuriame nurodoma: „Jeigu būtina priimti priemones šiam aktui įgyvendinti, Taryba, veikdama vieningai, pagal Europos Parlamento pasiūlymą, pasitarusi su Komisija, priima tokias priemones, pirmiausia pasistengusi pasiekti susitarimą su Europos Parlamentu taikinimo komitete, kurį sudaro Tarybos ir Europos Parlamento atstovai.“
- 4.3.4 Remiantis 13 straipsniu priemonės gali būti priimtos, jeigu jomis padedama įgyvendinti dar į 1976 m. Rinkimų aktą įtrauktas nuostatas ir principus. Įgyvendinimo priemonės turėtų pasiūlyti Parlamentas, pasikonsultavęs su Komisija, ir jas turi vieningai patvirtinti Taryba.
- 4.3.5 2015 m. lapkričio 11 d. Europos Parlamentas priėmė teisėkūros rezoliuciją savo iniciatyva dėl Europos Sąjungos rinkimų teisės reformos (2015/2035(INL))¹¹. Šioje iniciatyvoje laikytasi ankstesnės sistemos požiūrio, pagal kurį nebuvo nustatyta vienoda rinkimų procedūra – nustatyti tik bendri principai. Kai kurių valstybių narių nacionaliniai parlamentai pateikė savo nuomonę, kad nesilaikoma subsidiarumo principo.

4.4 Pastabos

- 4.4.1 Tik viename teisės akte, skirtame Europos Parlamento rinkimų sistemai, išdėstomos nuostatos dėl ES piliečių balsavimo teisių išsaugojimo. Jos taikomos asmenims, gyvenantiems valstybėje narėje, kuri nėra jų gimtoji šalis.
- 4.4.2 Nėra nė vieno teisės akto, skirto tikroms balsavimo teisėms, ypač neįgaliejių.
- 4.4.3 Kadangi norint pakeisti galiojančią rinkimų sistemą reikia daugumos Europos Parlamento narių pritarimo ir vieningo Tarybos sprendimo, kuriam pritartų valstybės narės laikydamosi savo atitinkamų konstitucinių reikalavimų, mažai tikėtina, kad artimiausioje ateityje ši sistema bus iš esmės keičiama. Tačiau įmanoma per trumpą laiką priimti neprieštaringus pakeitimus, jei juos pasiūlytų Europos Parlamentas, su sąlyga, kad tokio pasiūlymo taikymo sritis bus ribota. Taisyklės, kuriomis siekiama pagerinti faktiškai neįgalų ES piliečių balsavimo teises, galėtų netrukus sulaukti plačios paramos.

5. Teisinės balsavimo teisių įgyvendinimo kliūtys

5.1 Balsavimo teisių atėmimas

- 5.1.1 Siekiant apsaugoti kai kurių protinę negalią ar psichikos sutrikimų turinčių asmenų interesus, visoje ES buvo įvesta įvairių globos koncepcijų. Joms bendrai būdinga tai, kad pagal jas globėjas (taip pat vadinamasis „patikėtinis“, „saugotojas“, „rūpintojas“, „patarėjas“) gauna teisinius įgaliojimus priimti sprendimus beveik visose arba tam tikrose savo globotinių gyvenimo srityse (atitinkamai visišką arba dalinę globą) arba bent įgyja teisę tvirtinti kai kuriuos globotinio priimamus sprendimus (blokavimo įgaliojimus). Daugelyje teisinių sistemų

¹¹ 2015 m. vasario 5 d. Europos Parlamento pirmininkų sueiga patvirtino Teisėkūros pranešimą savo iniciatyva P8_TA(2015)0395.

tokios teisinės priemonės yra susijusios su globotinių veiksnio atėmimu, taigi ir jų teisės balsuoti atėmimu.

- 5.1.2 Devynių šalių teisinėse sistemose daugeliui žmonių, kuriems nustatytos įvairios apsaugos priemonės (bent jau visiška globa) politinis dalyvavimas tampa automatiškai nebegalimas, todėl jiems neužtikrinama teisė balsuoti. Paprastai šios nuostatos yra įtraukiamos į parlamento priimamus teisės aktus, kartais – tiesiogiai į konstituciją. Taip yra **Bulgarijoje, Kipre, Estijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Lenkijoje, Portugalijoje** ir **Rumunijoje**.
- 5.1.3 Pagal septynių šalių nacionalinės teisės aktus, globos nustatymas asmeniui automatiškai nereiškia, kad jis netenka balsavimo teisės. Paprastai globėją paskiria teismas ir (arba) teisėjas, kuris taip pat, remdamasis atskiru vertinimu, paprastai priima sprendimą dėl globėjo pareigų aprėpties. Tačiau vienoje šalyje šį sprendimą priima speciali medicinos valdyba. Atlikus šią procedūrą teismas taip pat gali nuspręsti atimti iš globotinio balsavimo teisę. Taip gali įvykti **Belgijoje, Čekijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Maltoje, Portugalijoje** ir **Slovėnijoje**¹².
- 5.1.4 11-oje valstybių narių (**Austrijoje, Kroatijoje, Danijoje, Suomijoje, Airijoje, Italijoje, Latvijoje, Nyderlanduose, Slovakijoje, Švedijoje**)¹³ jokiais aplinkybėmis negalima iš asmens atimti balsavimo teisės.
- 5.1.5 Tvarka globai, dėl kurios automatiškai netenkama balsavimo teisių arba tvarka, kai balsavimo teisių netenkama remiantis individualiu įvertinimu, nustatyti valstybėse narėse yra skirtinga. Kai kuriose iš jų ši tvarka skirta tik žmonėms, kurių sveikatos būklė yra labai sunki ir kurie neturi jokios kontakto su kitais žmonėmis galimybės, tuo tarpu kitose šalyse tūkstančiams žmonių tenka praeiti sudėtingą procesą, kurio metu kartais netgi tenka atlikti bendrųjų žinių testą ir atsakyti į labai detalius klausimus¹⁴.
- 5.1.6 Esama tik kelių valstybių narių tikslų arba apytikslų duomenų apie žmonių, iš kurių dėl negalios atimta jų balsavimo teisė, skaičių. Tačiau remiantis šiais skaičiais galima apskaičiuoti, kad dėl nacionalinės teisės aktų daugiau kaip 800 000 ES piliečių negali dalyvauti Europos Parlamento rinkimuose. Vis dėl to atskirose valstybėse šios problemos mastas yra labai nevienodas. Pavyzdžiui, **Portugalijoje** apie 100 žmonių negalėjo pasinaudoti savo teise balsuoti, tačiau taip pat yra valstybių, kuriose šis skaičius viršija 50 000 arba siekia net 300 000.

5.2 Naujausi valstybių narių teisės aktų pakeitimai

- 5.2.1 Pastaraisiais metais valstybių narių teisinėse sistemose buvo galima pastebėti aiškią tendenciją. Užuo automatiškai atėmus balsavimo teisę iš visų piliečių, kuriems nustatyta globa (kurie netenka teisinio veiksnio), šiose sistemose pereinama prie sprendimų, kuriuos taikant balsavimo teisių atėmimo atvejų nėra arba tokių atvejų skaičius yra nedidelis, o dėl jų sprendimą priima teismas, remdamasis individualiu vertinimu.

12 Asmenų, kuriems daugumoje šių šalių atimta balsavimo teisė, skaičius yra labai mažas.

13 Taip pat Jungtinėje Karalystėje.

14 Vienoje valstybėje narėje asmuo, norėjęs išsaugoti savo balsavimo teises, be kita ko turėjo atsakyti į tokius klausimus: Koks yra šviesos greitis? Kas buvo Jakaterina Didžioji?

5.2.2 Per pastaruosius aštuonerius metus valstybėse narėse buvo atlikti šie pakeitimai:

- nauja konstitucija, kuri 2012 m. sausio 1 d. įsigaliojo **Vengrijoje**, esama automatiško balsavimo teisių iš visų piliečių, netekusių teisinio veiksnio, atėmimo sistema pakeista sistema, pagal kurią norint iš ko nors atimti jo balsavimo teisę, kiekvienu atskiru atveju reikalingas teismo sprendimas. Pagal iš dalies pakeistos konstitucijos XXIII straipsnio 6 dalį: „Tie asmenys, iš kurių teismas atėmė pilietines teises dėl <...> ribotų protinių gebėjimų, neturi teisės balsuoti“;
- 2012 m. lapkričio 29 d. **Latvijoje** padarytais civilinio kodekso 356 skirsnio pakeitimais, galiojančiais nuo 2013 m. sausio 1 d., numatyta, kad „asmeniui neapribojamos asmeninės nefinansinės teisės“, o tai taip pat reiškia, kad iš veiksnio netekusių asmenų balsavimo teisė neatimama;
- 2012 m. gruodžio mėn. **Kroatijoje** atliekant teisinę reformą, kuria reaguota į Neįgaliųjų ombudsmeno pateiktas kritines pastabas, buvo atsisakyta balsavimo teisės atėmimo iš asmenų, iš kurių atimtas veiksnys (teisės akto dėl rinkėjų registro 64 straipsnis);
- pagal 2012 m. vasario 3 d. **Čekijoje** priimtą naują civilinį kodeksą, kuris įsigaliojo 2014 m. sausio 1 d., automatiško balsavimo teisės atėmimo sąvoka buvo panaikinta, o vietoj to nustatyta, kad „teismas gali apriboti asmens teisinį veiksnumą tiek, kiek asmuo nepajėgus atlikti teisinių veiksmų dėl psichikos sutrikimo, kuris nėra tik laikinas, ir nustato, koku mastu jis apriboja asmens veiksnumą atlikti savarankiškus teisinius veiksmus“ (57 straipsnio 1 dalis);
- 2013 m. kovo 17 d. **Belgijoje** priimtu teisės aktu, kuriuo „reformuojamos neįgalumo schemas ir nustatomas naujas apsaugos statusas atsižvelgiant į žmogaus orumą“, nustatyta veiksnio prezumpcija. Daroma prielaida, kad visi žmonės (įskaitant protinę negalią turinčius asmenis) turi teisę, kiek tai įmanoma, naudotis savo teisėmis patys. Vadinamasis taikos teisėjas, nustatydamas „individualiai pritaikytą“ schemą, turi nurodyti, kokius veiksmus neveiksniu laikomas asmuo, kuriam taikoma apsauga, yra nepajėgus atlikti (tiek turto valdymo, tiek naudojimosi asmens teisėmis požiūriu). Naudojimasis balsavimo teise gali būti priskirtas šiems veiksams, todėl galimybė automatiškai atimti iš kai kurių asmenų balsavimo teisę buvo pakeista lankstesniu mechanizmu;
- 2015 m. gruodžio 30 d. **Airijoje** įsigaliojo 2015 m. Asistuojamojo sprendimų priėmimo (veiksnio) aktas. Šiuo aktu nustatoma moderni įstatymų sistema, kuria siekiama suaugusiems asmenims, turintiems su veiksniumu susijusių sunkumų, padėti priimti sprendimus. Vietoj globos modelio pagal naują sistemą sukuriama daug įvairių pagalbos galimybių (padėjėjai sprendimų priėmimo klausimais, bendrų sprendimų priėmėjai arba atstovai sprendimų priėmimo klausimais). Tokiu būdu buvo panaikinta galimybė iš ko nors atimti jo balsavimo teisę;
- 2016 m. balandžio mėn. **Danijos** parlamentas pakeitė taisykles, susijusias su vietos valdžios institucijų ir Europos Parlamento rinkimais. Nuo to laiko visi suaugę piliečiai turi teisę balsuoti šiuose rinkimuose. Vis dar yra apribojimų, taikomų nacionalinio parlamento (*Folketinget*) rinkimams, nes Danijos Konstitucijoje tvirtinama, kad, asmeniui netekus teisinio veiksnio, jis automatiškai netenka teisės balsuoti nacionalinio parlamento rinkimuose; Tačiau nuo 2019 m. sausio 1 d., kai įsigaliojo Teisinės globos akto pakeitimas, numatantis dalinę globą (paraleliai anksčiau buvusiai visiškai globai), visiems žmonėms,

kurie yra netekę tik dalies savo teisinio veiksnio, taip pat leidžiama balsuoti rinkimuose į šalies parlamentą;

- 2017 m. kovo 22 d. **Slovakijos** Konstitucinis Teismas nusprendė, kad teisinis teisės balsuoti atėmimas dėl protinės negalios prieštarauja Slovakijos Respublikos Konstitucijai. Šios rinkimų įstatymo nuostatos baigė galioti 2017 m. lapkričio pabaigoje – praėjus šešiams mėnesiams nuo Teismo sprendimo paskelbimo datos;
- 2018 m. gruodžio 5 d. **Ispanijos** Deputatų rūmai vieningai priėmė Pagrindų įstatymą 2/2018, kuriuo iš dalies keičiamas Pagrindų įstatymas 5/1985 dėl visuotinių rinkimų tvarkos, garantuodami balsavimo teisę visiems neįgaliesiems. Naujasis įstatymas įsigaliojo gruodžio 6 d., kai jis buvo paskelbtas Ispanijos oficialiajame leidinyje (*Boletín Oficial del Estado*). Po šio įstatymo pakeitimo iš jokio neįgalaus asmens negali būti atimta teisė balsuoti, o tie, iš kurių tokia teisė buvo atimta anksčiau, ją atgauna automatiškai. Šis pakeitimas buvo priimtas po keletą metų trukusios kampanijos, kurią vykdė didžiausios Ispanijos neįgaliųjų asociacijos (*CERMI, Grupo Social ONCE, Piena Inclusion, FIAPAS*);
- 2019 m. sausio 29 d. **Vokietijos** Federalinis Konstitucinis Teismas nusprendė, kad šalies rinkimų teisės nuostatos dėl balsavimo teisės atėmimo iš asmenų, kuriems paskirta globa, prieštarauja Konstitucijai, tačiau balsavimo teisės atėmimas gali būti pagrįstas konstituciniu požiūriu, jei įstatymas atitinka tam tikras sąlygas. Remiantis šiuo sprendimu tikimasi, kad bus pakeistas rinkimų įstatymas, kuris užtikrins balsavimo teises nemažai asmenų, iš kurių šiuo metu jos yra atimtos, grupei.
- 2019 m. vasario 16 d. Prancūzijos Nacionalinė Asamblėja patvirtino 2019–2022 m. programavimo įstatymą ir teisingumo reformą, pagal kurią atšaukiamas rinkimų kodekso straipsnis, kuris suteikia globos sprendimus priimančiam teisėjui teisę atšaukti globojamų suaugusiųjų balsavimo teises; tikimasi, kad visi piliečiai turės teisę balsuoti ne vėliau kaip 2020 m., kai vyks kiti savivaldos rinkimai.

5.3 Pastabos

5.3.1 Teisė balsuoti Europos Parlamento rinkimuose turi būti pripažįstama ne vien tik atsižvelgiant į Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją ir kitus Jungtinių Tautų teisės aktus, pagrindinius Europos Sąjungos teisės aktus ir kitus svarbius tarptautinių subjektų priimtus dokumentus, bet visų pirma – į žmogaus orumą kaip svarbiausią aspektą.

5.3.2 Nėra jokių priežasčių, kodėl nuostatos, kuriomis siekiama saugoti neįgaliųjų teises remiantis pagalbos ir globos modeliais, turėtų būti derinamos su nuostatomis, pagal kurias jiems neleidžiama balsuoti – pasinaudoti savo pagrindine piliečio teise.

5.3.3 Europos Parlamentas ir kitos ES institucijos turėtų imtis visų įmanomų priemonių, kad paskatintų pokyčių procesą valstybių narių teisinėse sistemose, kuriam vykstant būtų panaikinti visi apribojimai, susiję su neįgaliųjų balsavimo teisėmis.

6. Techninės balsavimo teisių įgyvendinimo kliūtys

6.1 Neįgaliųjų galimybė gauti informaciją rengiantis rinkimų dienai

6.1.1 Daugelyje valstybių narių nustatyta tvarka, pagal kurią neįgaliesiems teikiama informacija apie rinkimus jų poreikiams pritaikyta forma. Dažnai tokia praktika grindžiama senais papročiais ir nėra aiškiai numatyta įstatymais. Tokios informacijos teikimas yra valdžios institucijų pareiga, o priemonėmis, kurių imasi partijas arba kandidatus atstovaujantys rinkimų komitetai, NVO arba žiniasklaida savo iniciatyva ir savo lėšomis, ši informacija gali būti tik papildoma, o ne pakeičiama.

6.1.2 Teisė į patikimą informaciją apie rinkimų datą, kitokius balsavimo metodus ir balsavimo būdus nei ėjimas į rinkimų apylinkę yra glaudžiai susijusi su teise dalyvauti rinkimuose. Daugumoje ES valstybių už rinkimus atsakingos valdžios institucijos pateikia pagrindinę informaciją šiuo klausimu balsuotojams jų gyvenamojoje vietoje, o kai kuriuose valstybėse – taip pat pagalbos linijos numeriais ir tos institucijos interneto puslapyje. Ši informacija pateikiama kaip informaciniai lapeliai arba brošiūros, siunčiami tiesiai į namus, skelbimai, iškabinami gyvenamuosiuose pastatuose ir viešosiose erdvėse, arba vardinės rinkėjo kortelės, kurios įteikiamos visiems rinkėjams, kaip yra daroma, pvz., **Danijoje** arba **Lietuvoje**. Tačiau aštuoniose valstybėse narėse ši viešųjų institucijų teikiama informacija yra labai ribota ir yra teikiama tik žiniasklaidos priemonėmis ir internetu.

6.1.3 Tik kai kuriose šalyse pateikiant šią informaciją atsižvelgiama į neįgaliųjų poreikius. Pavyzdžiui:

- **Švedijos** rinkimų institucijos (Valmyndighete) interneto puslapyje pateikiama visa informacija rinkėjams ne tik švedų, bet dar 30 kitų kalbų, taip pat lengvai skaitoma švedų kalba ir gestų kalba¹⁵.
- **Švedijoje** ir **Vokietijoje** galima naudotis „kalbančiu“ portalu, kuriame aklieji ir regos sutrikimų turintys ir sunkumų skaitant tekstą turintys žmonės (pvz., disleksija sergantys žmonės) gali išklaudyti garsiai skaitomą informaciją;
- **Bulgarijos** centrinė rinkimų komisija savo interneto svetainėje paskelbė neįgaliesiems skirtą filmuką apie balsavimo procedūras. Šį filmą galima peržiūrėti ir gestų kalba;
- **Slovakijos** aklųjų biblioteka leidžia medžiagą apie tai, kaip balsuoti naudojant balsavimo biuletenį, ir išsamų kandidatų sąrašą Brailio raštu ir pateiktą garso įrašą;
- **Vokietijoje** aklieji ir silpnaregiai gali užsisakyti balsavimo biuletenių formas iš savo organizacijos „Deutscher Blinden- und Sehbehindertenverband“, kuri teisiškai įpareigota ir viešai finansuojama, kad spausdintų ir platintų šias formas. Ši forma atsiunčiama kartu su kompaktiniu disku, kuriame pateikiami formos pildymo nurodymai ir oficiali informacija apie rinkimus;
- **Ispanijoje**¹⁶ ir **Lenkijoje**¹⁷ valdžios institucijos ir NVO internete skelbia filmus, kuriuose aiškinama, kaip balsuoti akliesiems rinkėjams;

¹⁵ [Valmyndigheten - Teckenspråk](#)

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=ThjZtOyIM3U>

- **Čekijos** vidaus reikalų ministerija siunčia bendrą informacinį lapelį (visiems piliečiams platinama forma) Vyriausybės neįgaliųjų tarybai, kuri išplatina jį keletui konkrečių neįgaliųjų organizacijų, kad parengtų šią informaciją savo nariams ir (arba) klientams jų poreikiams pritaikyta forma;
- **Belgijoje** prieš rinkimus įrašoma mokymo medžiaga, kurioje prieinamu būdu parodoma, kaip rinkimų apylinkėse vyksta elektroninis balsavimas¹⁸;
- **Slovėnijoje** prieš kiekvienus rinkimus atitinkamos ministerijos liginėms ir ilgalaikės socialinės rūpybos įstaigoms siunčia pranešimą, kuriame išdėstoma, kaip jose esantys žmonės gali pasinaudoti savo balsavimo teise;
- **Slovėnijoje** taip pat ne vėliau kaip likus 15 dienų iki balsavimo dienos visiems šalies namų ūkiams išplatintas patvirtintų kandidatų sąrašas;
- **Rumunijoje** nuolatinė rinkimų komisija pateikia internetinį žemėlapi, kuriame nurodytos visos rinkimų apylinkės; naudodamiesi šiuo žemėlapiu rinkėjai gali nustatyti rinkimų apylinkės vietą ir maršrutą į ją iš dabartinės vietos arba iš žemėlapyje pasirinktos vietos;
- **Suomijoje** Teisingumo ministerija finansuojama, o Suomijos silpnaregių federacija (Näköammaisten liitto ry) spausdina ir platina informacinę brošiūrą apie rinkimus brailio raštu; informacija apie artėjančius rinkimus skelbiama internete keletu kalbų, įskaitant rašytines brošiūras supaprastinta suomių kalba ir supaprastinta švedų kalba ir filmuką dviem gestų kalbomis (suomių ir suomių-švedų) taip pat supaprastinta suomių, supaprastinta švedų ir supaprastinta anglų kalba;
- **Lenkijoje** vietos valdžios institucijų interneto svetainėse skelbiama informacija apie galimybę neįgaliuosius nuvežti į rinkimų apylinkes;
- **Ispanijoje** Rinkėjų surašymo biuras yra sukūręs specialią interneto svetainę, kurioje rinkėjai, įrašę savo nacionalinės asmens tapatybės kortelės numerį arba savo vardą ir pavardę ir gimimo datą, gali gauti informacijos apie rinkimų apylinkę ir rinkimų komisiją, kuriose jie gali balsuoti.
- **Airijoje** rinkimų dieną taip pat veikia nemokama telefono linija, į kuria galima paskambinti lengvai įsimenamam numeriu (kuris paprastai atkartoja rinkimų datą) ir gauti išsamų paaiškinimą, kaip balsuoti neįgaliems asmenims.
- Visos Nacionalinės rinkimų komisijos spaudos konferencijos **Lenkijoje**, kurios skirtos rinkimams ir transliuojamos per televiziją ir internetu, verčiamos ir į gestų kalbą¹⁹.

6.1.4 Riboto judumo žmonėms (įskaitant naudojančius neįgaliųjų vežimėlius), akliesiems ir silpnaregiams labai svarbu gauti informacijos, kaip konkreči rinkimų apylinkė buvo pritaikyta jų poreikiams ir ar paprašius būtų galima gauti valdžios institucijų pagalbą. Teisė gauti tokią informaciją atskirose šalyse užtikrinama labai įvairiais būdais. Kai kuriose valstybėse valdžios institucijos daro prielaidą, kad jei jau nustatyta teisinė prievolė padaryti visas rinkimų apylinkes prieinamas, tai kiekviena atskira rinkimų apylinkė faktiškai turi būti visiškai pritaikyta neįgaliųjų poreikiams. Kitą grupę sudaro šalyse, kuriose privaloma balsuoti rinkimų apylinkėje, susietoje su rinkėjo gyvenamąja vieta, ir nėra galimybės ją pakeisti. Dėl šios priežasties valdžios institucijos mano, kad tokia informacija duotų mažai naudos, todėl joms nereikia jos teikti. Vis

17 <http://www.wyborybezbarier.org/braille.html>

18 Pavyzdžiui, <https://www.youtube.com/watch?v=8sWrV4S-P4c&feature=youtu.be>

19 Pavyzdžiui, <https://www.youtube.com/watch?v=S9tStaM5XSQ>

dėlto daugumoje valstybių valdžios institucijos bando perduoti šią svarbią informaciją – dažniausiai tai daro vietos valdžios institucijos, kurios paprastai yra įpareigosios parengti rinkimų apylinkes atitinkamose savo vietovėse, – telefonu arba savo interneto svetainėje. Dažnai ši informacija taip pat pateikiama centrinės rinkimus organizuojančios įstaigos tinklalapyje arba pagalbos telefonu linija. Tačiau kartais pasitaiko atvejų, kai informacijos apie konkrečios rinkimų apylinkės prieinamumą gavimo procesas yra pernelyg oficialus, pvz., reikia pateikti rašytinį prašymą.

6.1.5 ES taip pat yra daug teigiamų pavyzdžių:

- **Lietuvos** Vyriausiosios rinkimų komisijos interneto svetainėje pateikiamas elektroninis žemėlapis su pažymėtomis balsavimo apylinkėmis, pritaikytomis riboto judumo žmonėms; panašus sprendimas taikomas ir Lenkijoje;
- **Estijoje** galima gauti net labai išsamius techninius atsakymus, nes kiekviena rinkimų apylinkė turi savo telefono numerį;
- **Vokietijoje** visiems rinkėjams siunčiamame elektroniniame pranešime turi būti pateikiama informacija, ar rinkimų apylinkė yra prieinama, ar ne, ir tarnybinis telefono numeris, kuriuo galima gauti informaciją apie prieinamas rinkimų apylinkes.

6.1.6 Pastabos

- a) Informacija apie rinkimų datą, pagrindines balsavimo taisykles ir galimus balsavimo būdus, taip pat balsavimo pritaikymą neįgalųjų poreikiams, turi būti tinkamai perduota tokiu būdu, kuriuo būtų atsižvelgiama į įvairių tipų rinkėjų negalią, ir visų pirma – į aklųjų, regos sutrikimų turinčių ir kurčių bei psichikos sutrikimų turinčių žmonių poreikius.
- b) Rengdamos ir perduodamos tokią informaciją valdžios institucijos turėtų bendradarbiauti su organizacijomis, atstovaujančiomis neįgaliuosius, siekiant užtikrinti, kad informacija būtų perduodama kuo veiksmingesniu būdu; valdžios institucijoms taip pat reikėtų apsvarstyti galimybę finansuoti šių organizacijų veiklą.
- c) Dažnai neįgalieji judėti savarankiškai gali ribotai ir yra labiau priklausomi nuo juos supančių žmonių pagalbos. Todėl labai svarbu teikti informaciją tiesiogiai ir individualiems poreikiams, susijusiems su negalios tipu, pritaikyta forma. Nors viešoji žiniasklaida ir internetas yra svarbios komunikacijos priemonės, jie negali būti vienintelis būdas pasiekti šiuos žmones.
- d) Kiekvienas ES rinkėjas turėtų turėti galimybę lengvai išsiaiškinti, kiek iš tikrųjų konkreči rinkimų apylinkė yra prieinama riboto savarankiško judumo asmenims.
- e) Labai svarbu turėti galimybę gauti informaciją telefonu ir užduodant papildomus klausimus. Viena iš problemų yra mažas šiuo metu tokį sprendimą, kuris turėtų būti plačiai prieinamas, siūlančių valstybių narių skaičius.

f) Atrodo, kad vaizdai turėtų būti vienas iš veiksmingiausių būdų pateikti tinkamą informaciją protinę negalią turintiems asmenims. Deja, Europos Sąjungoje ši priemonė naudojama labai retai.

6.2 Balsavimas rinkimų apylinkėje

6.2.1 Pagrindinis, populiariausias ir kai kuriose šalyse vienintelis būdas dalyvauti rinkimuose – balsuoti rinkimų apylinkėje. Todėl labai svarbu, kad šios balsavimo apylinkės būtų visiškai prieinamos įvairių negalią turintiems asmenims, o rinkimų komisijos, kurios yra atsakingos už rinkimų procesą rinkimų apylinkėse, turėtų reikiamas priemones ir joms būtų leista suteikti atsižvelgiant į šių asmenų poreikius būtina paramą. Kiti teisiniai ir organizaciniai sprendimai, kuriais suteikiama galimybė tokiems rinkėjams dalyvauti rinkimuose (pvz., balsavimas paštu, balsavimas naudojantis mobilia balsadėže, balsavimas pagal įgaliojimą, išankstinis balsavimas kai kuriose rinkimų apylinkėse), gali būti laikomi papildomomis galimybėmis neįgaliesiems, o ne jų teisės balsuoti asmeniškai rinkimų apylinkėje rinkimų dieną pakaitalais.

6.2.2 12-oje valstybių narių neįgalieji neturi teisės keisti rinkimų apylinkės, pvz., todėl, jog jie mano, kad kita balsavimo apylinkė dėl jų negalios jiems būtų patogesnė už remiantis jų gyvenamąją vietą paskirtą rinkimų apylinkę. Laimei, 15 valstybių narių tokia galimybė yra. Paprastai ši procedūra yra paprasta. Pavyzdžiui:

- **Vengrijoje** ne vėliau kaip likus dviem dienoms iki rinkimų bet kuris asmuo gali nurodyti (Nacionalinės rinkimų komisijos interneto svetainėje, asmeniškai apsilankydamas savivaldybėje arba išsiųsdamas prašymą paštu), kad jam reikalinga prieinama rinkimų apylinkė. Panaši tvarka nustatyta kai kuriose kitose valstybėse, įskaitant **Slovėniją**, kurioje nustatytas trijų dienų terminas, ir **Daniją**, kurioje nustatytas aštuonių dienų terminas;
- **Italijoje** tokią tvarką galima taikyti net rinkimų dieną, be to, vietos valdžios institucijos riboto judumo asmenims suteikia transportą, kuriuo jie atvežami į jų poreikiams pritaikytą rinkimų apylinkę. Transportas taip pat užtikrinamas **Bulgarijoje**.
- **Kroatijoje** ir **Lenkijoje** rinkėjai turi dvi galimybes – jie gali balsuoti ne savo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, jeigu laikosi išankstinės registracijos (ne savo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje balsuojančių rinkėjų registre) tvarkos arba gauna pažymėjimą, kuriuo jiems leidžiama balsuoti bet kurioje rinkimų apylinkėje;
- **Slovakijoje** rinkėjas gali paprašyti balsavimo biuletenio savo nuolatinės gyvenamosios vietos savivaldybėje net paskutinę darbo dieną iki rinkimų dienos asmeniškai (tuomet jam nedelsiant bus įteiktas biuletenis), laišku arba elektroniniu laišku likus bent 15 darbo dienų iki rinkimų dienos (tuomet savivaldybė išsiųs jam biuletenį per tris darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos);
- labai lanksti procedūra buvo įgyvendinta **Lietuvoje**, nes ją galima atlikti rinkimų dieną rinkėjo pasirinktoje rinkimų apylinkėje; rinkimų komisija siunčia elektroninę užklausą rinkėjui remiantis jo gyvenamąją vietą paskirtai rinkimų apylinkėi ir gavusi elektroninį patvirtinimą, kad rinkėjas nebalsavo jokioje kitoje rinkimų apylinkėje, rinkėją įtraukia į rinkimų apylinkės, į kurią jis atvyko, rinkėjų sąrašą;
- **Nyderlanduose** taip pat galima balsuoti laisvai pasirinktoje rinkimų apylinkėje;

- **Vokietijoje** kiekvienas rinkėjas gali paprašyti išduoti jam rinkėjo kortelę (*Walschein*) iki priešpaskutinės ikirinkiminės dienos 18.00 val. ir su ta kortele asmuo gali balsuoti bet kurioje rinkiminėje apylinkėje savo administracinėje teritorijoje ar mieste.

6.2.3 Pagal valstybių narių teisės aktus rinkimų apylinkių pritaikymo neįgaliųjų poreikiams klausimas sprendžiamas labai įvairiai. Vienuolikoje ES valstybių taikomas bendras principas, pagal kurį visos rinkimų apylinkės turi būti pritaikytos. Tačiau išnagrinėjus atidžiau matyti, kad faktiškai šis prieinamumas suprantamas gana siaurai – tik kaip fizinių kliūčių neįgaliųjų vežimėlio naudotojams, atvažiuojantiems į rinkimų apylinkę lydint kitiems asmenims, kurie prireikus gali padėti pastumti neįgaliojo vežimėlį, nebuvimas. Vis dėlto buvo neatsižvelgta į daug kitų klausimų, pvz., aklujų poreikius, tinkamą erdvių, kuriose žmonės juda iš vienos vietos į kitą, išdėstymą ir oficialių pranešimų, iškabinamų rinkimų apylinkėse, dizainą ir pateikimą. Šešiose valstybėse narėse nėra rinkimų apylinkių pritaikymo neįgaliųjų poreikiams taisyklių. Kelete valstybių narių rinkimų apylinkių prieinamumas numatytas kaip bendra taisyklė, į kurią turėtų būti atsižvelgiama sprendžiant, kur reiktų įkurti rinkimų apylinkes.

6.2.4 Tik kai kurios valstybės narės tikroviškai pripažino, kad artimiausiu metu jos negali visiškai pritaikyti visų rinkimų apylinkių. Kartu jos suprato, kad būtina konkrečiai nustatyti prievolę užtikrinti prieinamumą bent kai kuriose rinkimų apylinkėse, nustatant kiekybinius rodiklius:

- **Lenkijoje** bent 50 proc. rinkimų apylinkių turi būti prieinamos;
- **Austrijoje** turėtų būti bent po vieną prieinamą rinkimų apylinkę kiekvienoje savivaldybėje ir po vieną – kiekviename Vienos rajone;
- **Vengrijoje** ir **Airijoje** turi būti bent po vieną prieinamą rinkimų apylinkę kiekvienoje gyvenvietėje.
- **Lietuvoje** 2018 m. lapkričio 26 d. Vyriausioji rinkimų komisija, Lietuvos neįgaliųjų forumas ir Lietuvos savivaldybių asociacija pasirašė susitarimą, kuriuo pasižadėjo siekti, kad bent 50 proc. rinkimų apylinkių būtų visiškai prieinamos neįgaliesiems.

6.2.5 Rinkimų apylinkės dažnai yra viešuosiuose pastatuose (pavyzdžiui, mokyklose, sveikatos priežiūros įstaigose, vietos administracijos patalpose), kuriomis rinkimų metu galima naudotis nemokamai. Deja, daugelis jų yra senuose pastatuose, kurie nepritaikyti neįgaliųjų poreikiams. **Lietuvoje** buvo rastas įdomus sprendimas²⁰. Jeigu rinkimų apylinkių neįmanoma pritaikyti neįgaliųjų poreikiams, rinkimų apylinkėms turėtų būti išnuomos tinkamos patalpos, o nuomos išlaidos padengiamos iš valstybės biudžeto.

6.2.6 Dažnai pasitaiko, kad rinkėjas, kaip neįgalusis, pageidauja, kad jį į rinkimų apylinkę lydėtų jo pasirinktas asmuo, kuris jam galėtų padėti atlikti bent kai kuriuos su balsavimu susijusius veiksmus, be kita ko, paimti balsavimo biuletenį, balsavimo biuletenyje pažymėti arba įrašyti pasirinkimą ir įmesti jį į balsadėžę. Daugumoje valstybių narių tokia pagalba yra leidžiama, o šioje srityje taikomos taisyklės yra labai lanksčios. Paprastai rinkėjo sprendimas pasirinkti padėjėją yra privalomas ir jo sprendimo niekas negali pakeisti. Labiausiai įprastas apribojimas yra tas, kad rinkimų komisijos narys negali imtis padėjėjo funkcijos. Tačiau, pvz., **Švedijoje**,

20

Naujausi Rinkimų į Europos Parlamentą įstatymo pakeitimai, įsigaliojantys nuo 2019 m. liepos 1 d.

Liuksemburge, Danijoje ir Vokietijoje rinkėjai gali tokios komisijos narį paskirti savo padėjėju, **Suomijoje** jis gali paskirti padėjėju tiek komisijos narį, tiek vadinamąjį padėjėją rinkimų klausimais, esantį kiekvienoje rinkimų apylinkėje, o **Vengrijoje** rinkėjui gali padėti laisvai pasirinktas asmuo arba kartu veikiantys du komisijos nariai.

- 6.2.7 Daugelyje valstybių amžiaus ribos nėra, todėl pagalbą gali teikti ir asmuo, kuris dar neturi teisės balsuoti (pvz., rinkėjo vaikas arba vaikaitis). Pavyzdžiui, taip yra **Prancūzijoje, Belgijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Austrijoje ir Lietuvoje**. Tačiau daugelyje šalių reikalaujama, kad padėjėjas turėtų teisę balsuoti (taigi kad atitiktų ir amžiaus cenzą) ir net kad turėtų teisę balsuoti būtent toje rinkimų apylinkėje. Dėl to rinkėjams kyla sunkumų ir kai kuriais atvejais jiems gali būti užkertamas kelias balsuoti. Kartais rinkimų komisijos prašoma įvertinti, ar neįgalus rinkėjo paskirtas padėjėjas gebės suteikti pagalbą arba ar konkrečiam rinkėjui iš tikrųjų reikia padėjėjo pagalbos. Vienoje valstybėje narėje rinkėjai pirmiausia turi prisiekti, kad jie iš tiesų yra neregintys ir jiems reikia padėjėjo. Įstatymu nustatytas priesaikos tekstas, taip pat išsamūs klausimai pasirinktam padėjėjui. Visa procedūra turi būti atlikta likus dviem valandom iki rinkimų apylinkės uždarymo, kitu atveju gali būti neleista balsuoti su padėjėju. Šie reikalavimai, taip pat taisyklės dėl negalios tipo, dėl kurio rinkėjui suteikiama teisė naudotis padėjėjo pagalba (pvz., tik neregiam), ir reikalavimas, kad rinkėjai (dažniausiai turintieji regos negalią) pateiktų medicininę pažymą, kuria būtų patvirtinta, kad jie negali balsuoti savarankiškai ir jiems reikia pagalbos, turėtų būti laikomi nepagrįstais. Tai pasakytina ir apie neįgalųjį lydinčio padėjėjo pareigą iš anksto užsiregistruoti.
- 6.2.8 Esama abejonių dėl dviejose valstybėse taikomos taisyklės, pagal kurią tik rinkimų komisijos nariai yra įgalioti atlikti padėjėjo užduotis. Tai prieštarauja slapto balsavimo principui, visų pirma mažose bendruomenėse, kuriose visi pažįsta vienas kitą, ir tai gali atgrasyti žmones nuo dalyvavimo rinkimuose.
- 6.2.9 Didžiojoje daugumoje valstybių narių privaloma naudotis specialiai paskirta vieta (pvz., balsavimo kabina), kad būtų galima laisvai pažymėti pasirinkimą balsavimo biuletenyje. Tačiau dažniausiai šios taisyklės nėra griežtai laikomasi. Taikomas panašus lankstus požiūris į reikalavimą, kad balsavimo kabina vienu metu gali naudotis tik vienas asmuo – daugiausia su savo padėjėju.
- 6.2.10 **Slovakijoje**, jeigu rinkimų apylinkė yra neprieinama kuriam nors neįgaliajam, balsavimo biuletenis ir balsadėžė išnešami iš rinkimų apylinkės, siekiant sudaryti sąlygas tam asmeniui balsuoti. **Belgijoje** rinkėjas gali naudotis specialiai neįgaliųjų poreikiams pritaikyta balsavimo kabina, pastatyta prieinamoje vietoje, net jeigu ji pastatyta rinkimų apylinkės išorėje. **Kroatijoje** rinkimų komiteto nariai išneša balsavimo biuletenį iš rinkimų apylinkės ir paduoda jį asmeniui, kuris į rinkimų apylinkę patekti negali, paima pažymėtą sulankstytą balsavimo biuletenį, kurį balsavęs asmuo įdeda į voką, jį nuneša į rinkimų apylinkę, išima balsavimo biuletenį iš voko ir įmeta į balsadėžę.
- 6.2.11 Daug klausimų kyla dėl to, kaip įvairiose valstybėse narėse įrengiamos rinkimų apylinkės, įskaitant balsavimo kabinas. Nė viena ES valstybė narė neįgyvendino visapusiškų sprendimų, kuriais būtų siekiama standartizuoti, kaip turėtų būti įrengtos ir eksploatuojamos rinkimų apylinkės, kad jas būtų galima laikyti patogiomis visiems rinkėjams. Tačiau, pvz., **Lenkijoje**

yra labai išsamios taisyklės, kuriomis nustatomi standartai, kurių turi būti laikomasi tose rinkimų apylinkėse, kurios oficialiai pripažįstamos prieinamomis neįgaliesiems. Tuo tarpu **Belgijoje** vietos valdžios institucijoms prieš kiekvienus rinkimus parengiamos išsamios gairės, kaip paruošti rinkimų apylinkes. Šie nurodymai skelbiami internetu, kad su jais galėtų lengvai susipažinti rinkėjai. Šiomis gairėmis be kita ko, nurodomas skelbimų šrifto dydis, mažiausias koridorių plotis, rampų ir aikštelių statusas, automobilių stovėjimo aikštelių prie balsavimo apylinkių paruošimas ir balsadėžių matmenys²¹.

6.2.12 Labai dažna klaida yra ta, kad nėra apibrėžtos zonos, kurioje juda žmonės iš vienos vietos į kitą, sąvokos, todėl nepakankamai pagalvojama apie balsavimo etapų išdėstymą (rinkėjų registracijos ir balsavimo biuletenių priėmimo vietų, balsavimo kabinų ir balsadėžių išdėstymą) rinkimų apylinkėje. Tai reiškia, kad dažnai rinkėjai turi praleisti vienas kitą mažose erdvėse ir kad tai sunku padaryti ne tik neįgaliesiems.

6.2.13 Kai kurie dažniausiai pasitaikantys sunkumai: itin mažos balsavimo kabinos, jomis labai sunku naudotis neįgaliųjų vežimėlių naudotojams (pvz., jiems dažnai reikia patraukti kėdę, kad galėtų privažiuoti su neįgaliojo vežimėliu prie stalo), nėra galimybės pasirinkti, kaip pildyti balsavimo biuletenį (sėdint ar stovint), pernelyg maži stalai, skirti balsavimo biuleteniems pildyti (dažnai vienintelė vieta, kur rinkėjas gali padėti savo rankinę, pvz., yra ant grindų), tokia plyšio balsadėžėje vieta, kad kai kurie neįgalūs rinkėjai negali savarankiškai įmesti savo balsavimo biuletenio.

6.2.14 Daugumoje valstybių taisyklės, susijusios su balsavimo biuletenių įmetimu į balsadėžę, yra lanksčios. Balsavimo biuletenį į balsadėžę gali įmesti ne tik rinkėjas, bet ir jo paskirtas kitas asmuo. Tai dažnai daro vaikai, kai į rinkimų apylinkę atvyksta visa šeima. Pvz., **Čekijoje**, **Vokietijoje** arba **Graikijoje** bet kuris komisijos narys taip pat gali suteikti pagalbą, net jeigu jis nėra padėjėjas, o **Portugalijoje** balsavimo biuletenis visada gražinamas rinkimų komisijos atstovui, kuris įmeta jį į balsadėžę. Tačiau susirūpinimą kelia galutinio kontakto principas, t. y. dviejose valstybėse taikoma praktika, pagal kurią reikalaujama, kad rinkėjas, net jeigu jis yra neįgalus, turi būti paskutinis asmuo palietęs balsavimo biuletenį prieš jį įmetant balsadėžę.

6.2.15 Galimybė gauti informaciją rinkimų apylinkėje yra svarbus dalyvavimo rinkimuose aspektas. Nacionalinėje teisėje tiksliai apibrėžiama rinkimų apylinkėje prieinamos informacijos apimtis ir ji apribojama iki dviejų klausimų – pagrindinės oficialios informacijos apie visus kandidatus ir nurodymų, kaip balsuoti. Dažniausiai rinkimų komisijos nariai neįgaliesiems paaiškinimus pateikia žodžiu, todėl problemas galima išspręsti greitai ir informaciją perduoti konkrečiau rinkėjo poreikiams pritaikytu būdu. Sunkumų gali kilti tais atvejais, kai asmuo, kuriam reikia paaiškinti, yra kurčias ir vartoja gestų kalbą, nes tik kelete valstybių narių galima pasinaudoti internetu teikiamomis gestų kalbos vertėjo paslaugomis.

6.2.16 Labai dažnai rinkimų apylinkėse iškabinami oficialūs skelbimai, kuriuos leidžia rinkimus vykdanči nacionalinė institucija. Įprasta klaida yra tokių skelbimų kabinimas nepatogiai aukštyje tokiu būdu, kad jų negali perskaityti, pvz., neįgaliųjų vežimėlių naudotojai. Nors, pvz., **Lenkijoje** taisyklėmis labai aiškiai nustatyta, kad informacija turi būti visiems įskaitoma.

21

[Vlaanderenkiest - Toegankelijkke verkiezingen: een overzicht](#)

6.2.17 Kai kurios valstybės narės konkrečių tipų negalią turintiems žmonėms taip pat nustato papildomus sprendimus, kuriais galima pasinaudoti rinkimų apylinkėse:

- **Ispanijoje** lengvai perskaitomi ir (arba) informaciniai lapeliai apie rinkimus ir prieinamumą pateikiami rinkimų interneto svetainėje, taip pat atspausdinami ir siunčiami į kiekvieną rinkimų apylinkę; šiuos informacinius lapelius kiekvieniems rinkimams parengia Vidaus reikalų ministerija, bendradarbiaudama su pagrindinėmis Ispanijos neįgaliųjų asociacijomis;
- **Lietuvoje** Vyriausiosios rinkimų komisijos išleistus informacinius lapelius su rašytine informacija, kaip balsuoti (leidžiamus ir Brailio raštu), galima gauti rinkimų apylinkėse;
- **Maltos** įstatymai nustato, kad kiekvienoje rinkimų apylinkėje turi būti įrengti garso grotuvai ir pateikiamas šablonas Brailio raštu, kuriame išvardijami į balsavimo biuletinį įtraukti kandidatai ir partijos;
- **Portugalijoje** ir **Airijoje** prie įėjimo į rinkimų apylinkę iškabinama išplėstinė balsavimo biuletenio kopija;
- kai kuriose valstybėse narėse (pvz., **Švedijoje**, **Belgijoje**, **Nyderlanduose**) rinkėjai gali pasinaudoti padidinauju stiklu, kuris pateikiamas kiekvienoje rinkimų apylinkėje.

6.2.18 Pastabos

- a) Nepaisant esamų taisyklių, didžioji dauguma rinkimų apylinkių ES yra nevisiškai arba daugeliu atveju nėra pritaikytos įvairių tipų negalią turintiems žmonėms ir šios padėties greitai ištaisyti negalima. Todėl šiuo metu geriausias būdas šiai padėčiai ištaisyti – leisti neįgaliems rinkėjams keisti rinkimų apylinkes, jeigu rinkimų apylinkė buvo paskirta remiantis jų gyvenamąja vieta. Administracinė procedūra, kuria keičiama tokia padėtis, turėtų būti paprasta ir greita.
- b) Visi neįgalūs rinkėjai turėtų turėti galimybę laisvai pasirinkti asmenį, kuris rinkimų metu jiems padės rinkimų apylinkėje. Daugelyje valstybių tokiems padėjėjams taikomos papildomos sąlygos neatrodo pateisinamos.
- c) Daugelis valstybių nustatė įdomią praktišką tvarką, kuria įvairių negalią turintiems rinkėjams sudaromos geros galimybės gauti informaciją rinkimų apylinkėse. Svarbiausi sprendimai, kuriuos taip pat galima greitai įgyvendinti, yra tokie: oficialių skelbimų ir atitinkamo dydžio balsavimo biuletenių kopijų iškabinimas tokia aukštyje, kad juos būtų galima lengvai perskaityti; informacijos pateikimas akliems Brailio raštu; galimybė pasinaudoti gestų kalbos vertėjo paslaugomis internetu.
- d) Itin svarbu parengti labai išsamius principus (kaip teisinės taisyklės arba nurodymus vietos valdžios institucijoms ir rinkimų komisijoms), pagal kuriuos būtų nurodoma, kokią įrangą turi turėti rinkimų komisijos, ir apibrėžiama, kaip organizuojamas jų darbas. Šiomis taisyklėmis turėtų būti nustatoma, be kitų dalykų, erdvių, kuriose žmonės gali netrukdomai judėti, struktūra, balsavimo kabinų dydis, vieta ir įranga, balsadėžių prieinamumas, taip pat automobilių statymo infrastruktūra ir pateikimas į rinkimų apylinkę.

6.3 Balsavimo biuletenis

6.3.1 Balsavimo Europos Parlamento rinkimuose būdai ES labai skiriasi. Balsavimo būdas dažnai yra vienas iš veiksnių, lemiančių faktinę galimybę neįgaliesiems balsuoti savarankiškai. Kartais pasitaiko, kad balsavimo biuletenio dizainas ir reikalaujamas balsavimo būdas yra kliūtys, kurių neįmanoma įveikti ir dėl kurių reikalinga kito asmens, kuriam turi būti atskleidžiamas balsavimo pasirinkimas, pagalba.

6.3.2 Jeigu pagal rinkimų sistemą nustatyta, kad rinkėjas turi atlikti tam tikrą veiksmą ir papildomai dar gali atlikti kitą veiksmą (pvz., jis gali nurodyti politinę partiją ir, be to, gali, tačiau neprivalo, nurodyti kandidatą, kuriam teikia pirmenybę), šia sistema turi būti sukuriamos galimybės neįgaliesiems rinkėjams pasinaudoti savo teisėmis.

6.3.3 Valstybėse narėse veiksmus, kuriuos turi atlikti rinkėjai norėdami balsuoti, galima suskirstyti į tris tipus:

- tam tikro ženklo nurodymas specialiai tam skirtoje balsavimo biuletenio vietoje („x“, „+“, „v“, langelio užpildymas, skaičiaus apibrėžimas);
- vienos kortelės pasirinkimas iš kortelių su partijų pavadinimais grupės;
- kokios nors informacijos įrašymas balsavimo biuletenyje (numerio, vardo arba pavardės).

6.3.4 Atsižvelgiant į rinkėjų veiksmų tipus, valstybės narės galima suskirstyti į tokias kategorijas:

- šalys, kuriose balsavimą sudaro ženklo įrašymas (pvz., „x“, „+“), skaičiaus apibrėžimas arba konkretaus langelio užpildymas vienoje arba kelete vietų (nurodant partiją, konkretų kandidatą arba kandidatus iš partijos sąrašo): **Austrija, Belgija, Bulgarija, Kroatija, Kipras, Danija, Vokietija, Vengrija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Lenkija, Portugalija, Rumunija ir Slovėnija;**
- šalys, kuriose rinkėjas pirmiausia išsirenka kortelę su partijos pavadinimu iš gauto paketo, tuomet nurodo joje savo pasirinktą kandidatą arba kandidatus įrašydamas ženklą (pvz., „x“ arba „+“) ar užpildydamas konkretų langelį: **Čekija, Graikija, Latvija, Slovakija;**
- šalys, kuriose balsavimą sudaro ženklo įrašymas šalia politinės partijos ir kuriose rinkėjai turi arba gali įrašyti konkretaus kandidato (arba kandidatų) numerį arba pavardę: **Italija, Lietuva;**
- šalys, kuriose balsavimą sudaro pasirinkimo (partijos pavadinimo, konkretaus kandidato numerio arba pavardės) įrašymas balsavimo biuletenyje: **Suomija ir Estija;**
- šalys, kuriose rinkėjas nerašo jokio ženklo ir nerašo nieko kito balsavimo biuletenyje – iš gauto paketo jis išsirenka kortelę su partijos pavadinimu ir įmeta ją į balsadėžę: **Prancūzija ir Ispanija;**
- šalys, kuriose į langelius šalia kandidatų pavardžių rinkėjas įrašo pirmumą rodančius numerius: **Malta ir Airija;**
- šalis, kurioje nustatyta sudėtinga popierinių balsavimo biuletenių sistema: **Švedija** (renkamasi iš trijų skirtingų spalvų kortelių, po to, atsižvelgiant į pasirinktą konkrečią kortelę, kartais, bet ne visada suteikiama galimybė pažymėti langelį arba parašyti partijos pavadinimą ar kandidato vardą ir pavardę).

- 6.3.5 Rinkėjams, kurie gauna balsavimo biuletenius su atspausdintais kandidatų vardais ir pavardėmis ir politinių partijų pavadinimais, rašmenų ir balsavimo biuletenių dydis yra labai svarbus. Šrifto dydį, taip pat dažnai balsavimo biuletenio dydį, paprastai nustato už rinkimų organizavimą atsakinga institucija. Tačiau taip pat yra valstybių, kuriose popieriaus lapo matmenys yra nustatomi įstatymais. ES šalyse šie matmenys labai skiriasi – nuo A4 formato iki net didesnių nei A2 formatų. **Belgijoje** nustatytos labai įdomios taisyklės, kurios taikomos tik balsavimo biuletenio ilgiui, kuris, priklausomai nuo regiono, gali būti 36–72 cm, o **Kipre** nuspręsta, kad didžiausias balsavimo biuletenio dydis turėtų būti 16x70 cm. **Bulgarijoje** esant ilgam kandidatų sąrašui parengiama speciali brošiūra.
- 6.3.6 Populiariausias ir kartu paprasčiausias balsavimo Europos Parlamento rinkimuose būdas yra įrašyti „x“ arba panašų ženklą į langelį šalia kandidato vardo ir pavardės arba politinės partijos pavadinimo. Šis sprendimo būdas naudojamas 12-oje valstybių, dviejose valstybėse šį langelį reikia užpildyti ir dviejose valstybėse ženklas „x“ įrašomas šalia vardo arba pavardės, tačiau jam specialiai skirtos vietos nėra.
- 6.3.7 Kiti pasirinkimo žymėjimo būdai, be kita ko, yra: apskritimo apibrėžimas aplink kandidato nuorodos numerį (**Slovakijoje**, **Slovėnijoje**) arba ženklo atspaudimas šalia kandidato vardo ir pavardės iš rinkimo komisijos gautu antspaudu (**Rumunijoje**). **Liuksemburge** apskritimo apibrėžimas arba ženklo „x“ (arba panašaus ženklo) parašymas viršutinėje balsavimo biuletenio dalyje laikomas pritarimu visam sąrašui, nors rinkėjas turi teisę padalyti šešis savo balsus kandidatams, kuriems jis teikia pirmenybę; vienas kandidatas gali gauti ne daugiau kaip du balsus (nurodomus įrašant du ženklus „x“ šalia vardo ir pavardės).
- 6.3.8 Daugumos valstybių narių teisės aktuose paprastai taikomas labai lankstus požiūris į ženklų, įrašomų į balsavimo biuletenį, kokybę, nors, pvz., **Lenkijoje**, kad balsas būtų laikomas galiojančiu, dvi ženklo „x“ linijos turi kirstis specialiai tam skirtame langelyje. Tačiau daugelyje valstybių pripažįstama, kad jeigu nėra abejonių dėl rinkėjo ketinimų, nėra būtinybės kurti pernelyg oficialių taisyklių, pagal kurias, pvz., balsas būtų laikomas negaliojančiu, jeigu dviejų linijų susikirtimas nebūtų tikslus arba jeigu apskritimas nebūtų užbaigtas brėžti. Pavyzdžiui, **Portugalijoje** balsas laikomas galiojančiu, jeigu juo aiškiai nurodyta rinkėjo valia, net jeigu rinkėjo įrašytas ženklas nėra nepriekaištingas arba yra įrašytas ne langelyje.
- 6.3.9 Balso galiojimo klausimas yra susijęs su tuo, ar prieinamos yra techninės priemonės, kuriomis neįgaliesiems, visų pirma akliesiems ir silpnaregiams, taip pat asmenims, kuriems sunku valdyti rankas, suteikiama galimybė balsuoti savarankiškai ir užtikrinant juos, kad į jų balsus bus tinkamai atsižvelgta ir jie bus suskaičiuoti. Septyniuose valstybėse narėse rinkėjas gali gauti specialų lapą, kuriuo uždengiamas balsavimo biuletenis ir tiksliai nurodoma vieta, kurioje reikia įrašyti atitinkamą ženklą²². Tačiau kai kuriose iš jų nenaudojamas Brailio raštas, todėl akliesiems nepaprastai sunku savarankiškai balsuoti. Kitose valstybėse tokių sprendimo būdų nėra akliesiems ir regos sutrikimų turintiems žmonėms ir asmenims, kuriems sunku aiškiai rašyti, o tai reiškia, kad jie balsuodami turi remtis savo giminaičių ir (arba) artimų draugų pagalba.

22

Airijoje taip pat yra tokių lapų balsavimo biuleteniams uždengti, tačiau jie naudojami tik per referendumus ir prezidento rinkimus.

6.3.10 Tik dvi valstybės narės (**Ispanija** ir **Švedija**) iš septynių valstybių, kuriose rinkėjas išsirenka kortelę su politinės partijos ir (arba) rinkimų komiteto pavadinimu iš kortelių su visų partijų pavadinimais paketo (kai tai – vienintelis arba pirmas balsavimo procedūros etapas), įgyvendino tvarką, pagal kurią aklieji gali susirasti atitinkamą kortelę savarankiškai – kortelės yra užantspauduotos vokuose, pažymėtuose Brailio raštu, todėl galima lengvai išimti atitinkamą kortelę.

6.3.11 Septyniose valstybėse narėse rinkėjai įrašo į balsavimo biuletinį pasirinkto kandidato registracijos numerį ar vardą ir pavardę arba politinės partijos, už kurią balsuoja, pavadinimą. Taikant šį sprendimą kyla didelių sunkumų daugeliui žmonių ir didėja rizika, kad jų balsai bus paskelbti negaliojančiais dėl reikalavimus neatitinkančios rašysenos (dažnai dėl negalios), nebus atsižvelgta į jų teikiamą pirmenybę konkretiems kandidatams arba bus suskaičiuoti tik jų balsai už konkrečias politines partijas. Vienos valstybės narės atveju balsavimo biuletinis laikomas negaliojančiu, jeigu jame be kandidato registracijos numerio įrašomas bet koks kitas ženklas ar žodis. Iš šių valstybių narių tik **Malta** suteikia pagalbą žmonėms, turintiems regos sutrikimų – paprašius galima gauti šabloną Brailio raštu ir garso įrangą, tačiau jokio išankstinio pranešimo nereikia, o jei asmuo ir toliau negali balsuoti, atsižvelgiant į poreikį, padės padėjėjai rinkimų klausimais; kol teikiama pagalba, balsavimo kabinų zona kitiems žmonėms yra uždaroma.

6.3.12 Kai kuriose valstybėse narėse balsavimas nėra vienintelis paprastas veiksmas; rinkėjas turi keletą skirtingų galimybių, kurias gali būti sunku suprasti. **Lietuvoje** galima išsirinkti nuo nulio iki penkių pageidautinų kandidatų; **Slovakijoje** galima išsirinkti ne daugiau kaip du kandidatus; **Liuksemburge** rinkėjas turi tam tikrą skaičių balsų, kuriuos gali skirti kandidatams, o vienam asmeniui galima skirti net du balsus; **Maltoje** nurodoma ne daugiau kaip penkių kandidatų, kuriems teikiama pirmenybė, hierarchija; **Švedijoje** rinkėjas pirmiausia turi išsirinkti vieną iš trijų balsavimo biuletenių ir po to tęsti balsavimą įvairiais būdais, atsižvelgiant į pasirinktą kortelę, be to, ypatingomis aplinkybėmis ne tik galima išsirinkti pageidaujamą kandidatą iš sąrašo, bet ir įrašyti į sąrašą neįtraukto asmens vardą ir pavardę. Šiose valstybėse valdžios institucijų pateikiamose informacinėse gairėse bandoma išaiškinti, koks bus rezultatas pasinaudojus atskiromis rinkėjams teikiamomis galimybėmis. **Švedijoje**, kurioje yra sudėtingiausia sistema, yra plakatai su paveikslėliais, kuriais laipsniškai paaiškinama, kaip balsuoti.

6.3.13 Pastabos

- a) Neįgaliems rinkėjams techninis balsavimo aspektas yra toks pat svarbus kaip galimybė gauti informaciją arba patekti į rinkimų apylinkę. Patogiausias sprendimas – pasirinkti įrašant ženklą „x“ arba panašų ženklą į pakankamai didelį langelį. Specialūs lapai balsavimo biuleteniams uždengti, pažymėti Brailio raštu ir su lengvai skaitomu tekstu (pvz., tik su kandidatų nuorodos numeriais), yra labai geras sprendimas akliesiems, regos sutrikimų turintiems žmonėms ir žmonėms, kuriems sunku aiškiai rašyti rašikliu. Tačiau balsavimas apibrėžiant apskritimą, pvz., aplink kandidato nuorodos numerį, gali būti didelė kliūtis rinkėjams, kurie ribotai naudojami savo rankomis.

- b) Jeigu rinkėjas renkasi kortelę su politinės partijos pavadinimu iš gauto kortelių paketo, atskirų partijų kortelių raidžių šriftas turi būti pakankamai didelis, taip pat visos kortelės turi būti atspausdintos Brailio raštu arba pateikiamos užantspauduotose vokuose, pažymėtuose Brailio raštu, kad aklieji galėtų išsirinkti tinkamą kortelę.
- c) Balsavimas įrašant kandidato numerį ar vardą ir pavardę arba partijos pavadinimą į balsavimo biuletenį yra pernelyg apsunkinantis, taip pat kelia riziką, kad balsas bus paskelbtas negaliojančiu. Todėl nepaisant šalių rinkimų tradicijų verta apsvarstyti galimybę pakeisti šią taisyklę.
- d) Protinę negalią turintiems asmenims skirta informacija apie balsavimo tvarką turėtų būti atitinkamai pritaikyta. Geriausias sprendimas – parengti tekstą su paprastais sakiniais arba grafiškai atvaizduotais nurodymais. Tai yra ypač svarbu valstybėse, kuriose yra sudėtingas balsavimo procesas, kuriame dalyvaujantis rinkėjas priima daug sprendimų ir atlieka su jais susijusius veiksmus. Tiems rinkėjams turi būti paaiškinti ne tik kiti proceso veiksmi, bet ir jų pasekmės.

6.4 Išankstinis balsavimas iki oficialios rinkimų dienos nustatytoje rinkimų apylinkėse

6.4.1 Dešimtyje valstybių narių bent jau tam tikroms rinkėjų grupėms suteikiama galimybė balsuoti iš anksto asmeniškai atvykstant į specialiai nustatytą rinkimų apylinkę, kuri paprastai yra vietos valdžios institucijų patalpose. Šios rinkimų apylinkės įkuriamos patalpose, pritaikytose riboto savarankiško judumo žmonėms.

6.4.2 Aštuoniose valstybėse ši teisė taikoma visiems piliečiams, o likusiose dviejose nustatytos konkrečios piliečių, kuriems leidžiama balsuoti iš anksto, grupės. Negalia nėra išankstinio balsavimo pateisinimas; tačiau žmonėms, kurie yra ligoninėje, arba, kaip tikimasi, bus ligoninėje rinkimų dieną, leidžiama balsuoti iš anksto.

6.4.3 Didžiojoje daugumoje valstybių dėl išankstinio balsavimo rinkėjams nereikia atlikti jokių administracinių užduočių. Tačiau kai kuriose šalyse išankstiniam balsavimui reikia registruotis iš anksto. Jie tiesiog vyksta į rinkimų apylinkę jos darbo valandomis. **Suomijoje** išankstinis balsavimas vyksta, be kitų vietų, rinkimų apylinkėse, įkurtose ligoninėse ir ilgalaikės priežiūros įstaigose.

6.4.4 Pastabos

- a) Išankstinis balsavimas gali būti veiksmingas būdas padėti neįgaliesiems dalyvauti rinkimuose. Kadangi jis vyksta bent keletą dienų, vietos valdžios institucijoms būtų lengviau suorganizuoti transportą, kuriuo žmonės būtų atvežti į tokias rinkimų apylinkes.
- b) Ilgalaikės priežiūros įstaigose tokį balsavimą lengviau organizuoti darbo dieną, nes paprastai tą dieną yra daugiau darbuotojų darbe nei sekmadienį, kuris daugumoje šalių yra tradicinė rinkimų diena.

6.5 Balsavimas paštu

- 6.5.1 Kai kuriose valstybėse narėse rinkėjai, gyvenantys balsavimo šalyje, gali iš anksto (iki rinkimų dienos) gauti balsavimo biuletinį, kurį jie turi užpildyti asmeniškai ir išsiųsti paštu ir (arba) per pasiuntinių tarnybą rinkimų komisijai, arba jį į rinkimų komisiją turi pristatyti kitas asmuo (ne tos komisijos narys). Šiame pranešime visų šių rūšių balsavimas vadinamas balsavimu paštu.
- 6.5.2 **Ispanijoje, Liuksemburge ir Vokietijoje** visi piliečiai gali balsuoti paštu. **Austrijoje, Airijoje, Lenkijoje, Slovėnijoje ir Švedijoje** šis balsavimo būdas leidžiamas siaurai apibrėžtoms žmonių, negalinčių rinkimų dieną atvykti į rinkimų apylinkę, įskaitant neįgaliuosius, grupėms.
- 6.5.3 **Danijoje** yra mišri sistema, kuri apima balsavimo paštu aspektus. Yra daug išankstinio balsavimo galimybių – nuo trijų savaitių iki dviejų dienų – nustatytose rinkimų apylinkėse. Jei žmonės negali atvykti į rinkimų apylinkę, išankstinis balsavimas taip pat vyksta balsavimo paštu forma. Tokiose įstaigose kaip ligoninės ir slaugos namai vadovybė surenka tinkamai apsaugotus balsavimo biuletenius iš žmonių, esančių tose įstaigose, ir perduoda juos rinkimų komisijai. Specialieji rinkimų pareigūnai organizuoja užpildytų balsavimo biuletenių priėmimą iš neįgaliųjų jų namuose.
- 6.5.4 Valstybėse, kuriose rinkėjai turi pareikšti pageidavimą balsuoti paštu, kad gautų balsavimo biuletinį, taikoma naudotojui patogi tvarka – forma visada pristatoma į įstaigą (nebūtinai rinkėjas pristato asmeniškai), o kai kuriose valstybėse taip pat priimama paraiška, siunčiama paštu, internetu užpildyta forma arba net skambutis telefonu. Dažniausiai balsavimo biuleteniai nemokamai siunčiami namų adresu; **Airijoje** ir **Ispanijoje** juos galima atsiimti nustatytose įstaigose. **Ispanijoje** neįgalusis, kuris negali atvykti į pašto skyrių, kad paprašytų balsuoti paštu arba atsiimtų balsavimo biuletinį, gali kreiptis į notarą, kuris nemokamai įformins įgaliojimą, kad neįgalus rinkėjas paskirtas asmuo galėtų atitikti balsavimo paštu reikalavimus. **Vokietijoje** neįgalūs rinkėjai gali paprašyti valdžios institucijų pagalbos gaunant dokumentus, kurių reikia norint balsuoti paštu.
- 6.5.5 Rinkėjų užpildyti balsavimo biuleteniai siunčiami nemokamai (paštu arba per pasiuntinių tarnybą). **Švedijoje** voką su užpildytu balsavimo biuleteniu iš rinkėjo paima specialusis atstovas (pvz., laiškininkas) ir pristato jį į rinkimų komisiją; šį balsavimo biuletinį į voką įdeda pats (arba kieno nors padedamas) rinkėjas, dalyvaujant tam atstovui ir liudytojui. **Lenkijoje, Austrijoje** ir **Švedijoje** rinkėjas, išreiškęs savo pageidavimą balsuoti paštu arba gavęs balsavimo biuletinį, gali pakeisti savo nuomonę ir, užuot balsavimo biuletinį išsiuntęs atgal, gali rinkimų dieną asmeniškai jį įmesti į balsadėžę savo rinkimų apylinkėje.
- 6.5.6 **Vokietijoje** ir **Lenkijoje** aklieji rinkėjai gali gauti specialius lapus savo balsavimo biuleteniams uždengti (tokius pačius, kokius galima gauti rinkimų apylinkėse), kuriais naudodamiesi jie gali balsuoti visiškai savarankiškai.

6.5.7 Pastabos

- a) Balsuojant paštu neįgaliesiems daug lengviau dalyvauti rinkimuose.

- b) Tačiau šio būdo veiksmingumas ir populiarumas priklauso nuo procedūrų – pageidavimo dalyvauti pareiškimo, balsavimo biuletenių surinkimo būdų ir jų grąžinimo užpildžius būdo – paprastumo ir nuo to, ar nėra rinkliavų.
- c) Rinkėjams turėtų būti siunčiamas ne tik balsavimo biuletenis, bet ir informacija konkrečiau rinkėjo negalios tipui pritaikyta forma, taip pat prireikus lapai balsavimo biuleteniems uždengti akliesiems ir regos sutrikimų turintiems žmonėms.

6.6 Balsavimas naudojantis mobilia balsadėže

- 6.6.1 Šio tipo balsavimas su tam tikrais skirtumais jo taikymo masto požiūriu naudojamas 17-oje valstybių narių. 12-oje iš jų galima balsuoti naudojantis balsadėže, kuri pristatoma į rinkėjo dabartinę gyvenamąją vietą (pvz., nuolatinę gyvenamąją vietą, ligoninės lovą arba ilgalaikės priežiūros įstaigą), arba, pavyzdžiui, į vietą prie rinkimų apylinkės pastato (tais atvejais, kai rinkėjui reikia pernelyg daug pastangų, kad patektų į rinkimų apylinkės pastato vidų). Rinkėjo požiūriu tokia pat padėtis pastebima kitose penkiose valstybėse, kai balsas ne atiduodamas naudojantis balsadėže (nes biuletenis fiziškai nemetamas į balsadėžę), o atitinkamai apsaugotą balsavimo biuletenį voke (kuris atstoja balsadėžę) tiesiai iš rinkėjo paima rinkimų komisijos narys.
- 6.6.2 Šio tipo balsavimu gali pasinaudoti žmonės, kurie dėl negalios arba sveikatos būklės negali atvykti į rinkimų apylinkę. Daugelyje valstybių asmens buvimas ligoninėje arba ilgalaikės priežiūros įstaigoje balsavimo dieną yra pakankama negalėjimo atvykti priežastis, kaip yra taikoma **Lietuvoje** sulaukus 70 metų amžiaus. Kai kuriose valstybėse yra taikomos nuostatos, kuriomis nustatomi oficialūs reikalavimai; kitose valstybėse atskiri atvejai vertinami lanksčiau, taip pat atsižvelgiama į laikinai ribotą judumą (pvz., ligonis lieka namuose po operacijos).
- 6.6.3 ES valstybėse narėse taikoma tvarka, pagal kurią reikia pareikšti savo ketinimą balsuoti naudojantis mobilia balsadėže, yra labai lanksti; taip pat dažnai priimtini būdai yra oficialios paraiškos užpildymas, pasiskambinimas telefonu arba e. laiško atsiuntimas. Tik vienoje valstybėje taikomas reikalavimas pateikti medicininę pažymą, kuria pagrindžiamas negalėjimas atvykti į rinkimų apylinkę.
- 6.6.4 Dvylikoje valstybių taikomas lanksčiausias sprendimas – balsadėžės pristatymas į rinkėjo gyvenamąją vietą. Dažniausias apribojimas šiuo atveju yra reikalavimas, kad rinkėjo gyvenamoji vieta būtų toje savivaldybėje, kurioje yra įsikūrusi rinkėjui paskirta rinkimų apylinkė. Trijose valstybėse mobilios balsadėžės naudojamos tik ligoninių pacientams ir globos įstaigose esantiems žmonėms, kurie prikaustyti prie lovos ir nesugeba judėti savarankiškai. Dviejose kitose valstybėse leidžiama balsadėžę kilnoti rinkimų apylinkės patalpose, jeigu yra fizinių kliūčių, dėl kurių rinkėjas negali prie jos prieiti. Netgi galima balsadėžę ir balsavimo biuletenius išnešti į lauką priešais rinkimų apylinkę.
- 6.6.5 **Slovakijoje, Suomijoje ir Estijoje** taip pat leidžiama žmonėms, nuolat prižiūrintiems neįgalius rinkėjus, balsuoti kartu įmetant balsavimo biuletenį į tą pačią balsadėžę. Taikomos sąlygos: išankstinis pranešimas, priskyrimas tai pačiai rinkimų komisijai ir artimas ryšys su rinkėju.

6.6.6 Maždaug pusėje valstybių narių balsavimo teise pasinaudojama naudojant mobilią balsadėžę rinkimų dieną, o kitose – pasirengimo rinkimams dienomis. Rinkėjas paprastai informuojamas apie laikotarpį, kuriuo balsadėžė bus pristatyta į jo namus, tačiau šis laikotarpis yra palyginti trumpas (neviršijantis trijų valandų) tik keturiose valstybėse.

6.6.7 Neįgalūs rinkėjai, kurie balsuoja naudodamiesi mobilią balsadėžę, gali naudotis tokia pat pagalba, kokia suteikiama rinkimų apylinkėje – akliems skirtais lapais balsavimo biuleteniams uždengti (jeigu toje šalyje tokių yra) arba kito asmens (padėjėjo) pagalba.

6.6.8 Pastabos

- a) Mobili balsadėžė yra labai veiksmingas būdas, kuriuo naudodamiesi neįgalieji gali dalyvauti rinkimuose. Tačiau atsižvelgiant į išlaidas šį sprendimą verta derinti su balsavimu paštu, nes šie būdai gali vienas kitą papildyti.
- b) Kaip laikiną sprendimą, kol bus pagerintas rinkimų apylinkių prieinamumas, reikėtų apsvarstyti galimybę išnešti balsavimo biuletenius ir nedidelę papildomą balsadėžę į lauką priešais rinkimų apylinkę, kad rinkėjai ten galėtų atiduoti savo balsą.
- c) Žmonėms, kurie serga arba turi rimtą negalią, laukti kelias valandas, kol atvyks komisija su balsadėžę, gali būti pernelyg sunku. Laikotarpis, per kurį turi būti pristatyta balsadėžė, turėtų būti trumpas.

6.7 Balsavimas pagal įgaliojimą

6.7.1 Balsavimas pagal įgaliojimą taikomas tik tais atvejais, kai rinkėjas įgalioja kitą asmenį balsuoti jo vardu ir balsuojama rinkimų apylinkėje. Šis būdas plačiai žinomas kaip balsavimo teisės delegavimas. Įgaliotinis balsuoja rinkėjo vardu ir balsavimo metu; rinkėjo įgaliotinis jo nelydi.

6.7.2 Šia galimybe galima pasinaudoti keturiose valstybėse narėse – **Prancūzijoje** ir **Nyderlanduose** visi rinkėjai gali balsuoti pagal įgaliojimą; **Lenkijoje** šis būdas taikomas tik neįgaliesiems ir vyresniems kaip 75 metų žmonėms; **Belgijoje** gana didelės rinkėjų grupės, įskaitant sergančius žmones ir žmones su negalia, turi šią teisę, jeigu pateikia atitinkamą medicininę pažymą.

6.7.3 Įgaliotinis privalo turėti teisę balsuoti toje pačioje rinkimų apylinkėje, kaip balsavimo teisę deleguojantis rinkėjas. Šios taisyklės išimtims taikyti reikia atskirų administracinių procedūrų.

6.7.4 **Lenkijoje** ir **Prancūzijoje** balsavimo teisė turi būti deleguojama dalyvaujant vietos pareigūnui; tai gali vykti ir rinkėjo namuose. **Belgijoje** balsavimo teisės deleguojamos naudojant specialią formą ir tam nereikia oficialaus patvirtinimo.

6.7.5 Visose šiose šalyse taikomuose apribojimuose taip pat pabrėžiamas išimtinis šio balsavimo būdo pobūdis. **Belgijoje** asmeniui veikti kaip įgaliotiniui galima tik vieno asmens vardu, **Nyderlanduose** – dviejų, **Prancūzijoje** – paprastai vieno ir dviejų, tik tuo atveju, jei antrąjį paskyrė įgaliotiniu užsienyje esantis asmuo, **Lenkijoje** – dviejų ir tik tuo atveju, jeigu bent vienas iš asmenų, kuriam deleguojama balsavimo teisė, yra artimas šeimos narys.

6.7.6 Pastabos

- a) Balsavimas pagal įgaliojimą gali būti laikomas papildomu sprendimu, tačiau neturi būti naudojamas kaip pretekstas atsisakyti pastangų, kuriomis visiems rinkėjams sudaromos sąlygos tikrai ir tiesiogiai dalyvauti rinkimuose.
- b) Ypatingą dėmesį reikėtų skirti balsavimo teisės delegavimo būdai (parašo reikalavimas). Neįgaliems rinkėjams turi būti suteikta galimybė savo balsavimo teisę deleguoti jų gyvenamojoje vietoje.
- c) Siekiant užkirsti kelią pažeidimams vykstant rinkimų procesui, tinkama išeitis būtų riboti žmonių, kurių vardu kaip įgaliotinis gali veikti vienas asmuo, skaičių.

6.8 Elektroninis balsavimas

6.8.1 Visi **Estijos** piliečiai gali balsuoti elektroniniu būdu. Tai yra vienas iš visapusiškos sistemos, kuria naudodamiesi piliečiai gali bendrauti su nacionalinėmis valdžios institucijomis ir tvarkyti beveik visus oficialius reikalus, elementų. Naudojimas šia sistema yra toks paplitęs, kad nereikia organizuoti bazinio mokymo. Elektroninis balsavimas daugeliui neįgalių estų yra patogiasis sprendimas. Vykstant tokio pobūdžio balsavimui nurodomas kandidato registracijos numeris, kaip įprastose rinkimų apylinkėse. Kitas privalumas – patogiau peržiūrėti kandidatų sąrašą kompiuterio ekrane, nei analizuoti rinkimų apylinkėje teikiamus popierinius sąrašus.

6.8.2 Tokiu būdu, koku organizuojamas balsavimas **Estijoje**, rinkėjai apsaugomi nuo bandymų spausti juos balsuoti tam tikru būdu, o tai yra labai svarbu neįgaliesiems, kurie dažnai priklauso nuo globėjų. Taikomas paskutinio balsavimo principas – elektroniniu būdu balsuojantis asmuo gali persigalvoti ir balsuoti vėl, o sistema atsižvelgs į paskutinį balsavimą. Rinkėjas gali persigalvoti, net jeigu elektroninio balsavimo galimybė buvo praleista. Tačiau tokiu atveju rinkėjas privalo asmeniškai atvykti į rinkimų apylinkę.

6.8.3 Tam tikruose **Belgijos** regionuose balsavimas rinkimų apylinkėse vyksta naudojant specialius stacionarius įrenginius su ekranu (panašius į bankomatus). Tačiau neįgaliesiems tai nėra esminis sąlygų pagerinimas – gali kilti problemų dėl ekrano aukščio ir įskaitomumo, taip pat norint naudotis šia įranga reikia miklių rankų.

6.8.4 Pastabos

- a) Elektroninis balsavimas gali būti kitas balsavimo būdas, kuris tinka kai kuriems neįgaliesiems, jeigu jis yra visapusiškos piliečių ir nacionalinių valdžios institucijų komunikavimo sistemos dalis. Kurti sistemą tik rinkimų tikslu yra netikslinga. Nepaisant techninių sąlygų, susijusių, pvz., su saugumu, reikėtų didelių investicijų siekiant padidinti informuotumą apie šį balsavimo būdą, ypač atsižvelgiant į tai, kad norint šią informaciją perteikti įvairių negalią turintiems asmenims reikia jų galimybėms pritaikytų būdų.

b) Elektroninis balsavimas naudojant stacionarius įrenginius rinkimų apylinkėse šiuo metu nėra esminis rinkimų prieinamumo neįgaliesiems pagerinimas. Kad tai pasikeistų, būtina pasirūpinti techninėmis priemonėmis, kurios leistų įvairių negalią turintiems žmonėms savarankiškai naudoti šiuos įrenginius ir jų laikymo vieta turi iš tiesų užtikrinti rinkėjams privatumą ir slaptumą.

6.9 Balsavimas ilgalaikės priežiūros įstaigose ir ligoninėse

Ilgalaikės priežiūros įstaigose ir ligoninėse esantiems žmonėms dažnai nesudaromos sąlygos pasinaudoti savo rinkimų teisėmis. Jeigu rinkėjai konkrečioje šalyje gali tam tikromis aplinkybėmis naudotis kitais balsavimo būdais nei balsavimas rinkimų apylinkėje (pvz., naudojantis mobiliu balsadėže arba balsavimu paštu), savaimė suprantama, kad tokia galimybė gali pasinaudoti ir šiose įstaigose esantys žmonės. Tačiau kai kurios šalys nustatė specialią tvarką, konkrečiai skirtą tokiems žmonėms, kuria visapusiškai remiamas jų dalyvavimas rinkimuose. Todėl šiems rinkėjams iki rinkimų nereikia įvykdyti specialių oficialių reikalavimų, kitaip nei rinkėjams, kurių sveikatos būklė panaši, bet kurie gyvena savo namuose.

6.9.1 Septyniose valstybėse šiems rinkėjams įkuriamos „uždaros rinkimų apylinkės“. Jos veikia rinkimų dieną ir paprastai jų darbo valandos tokios pat kaip įprastų rinkimų apylinkių. **Lenkijoje** šioms rinkimų komisijoms leidžiama užsidaryti anksčiau, jeigu visi turintys teisę balsuoti rinkėjai atidavė savo balsą. **Italijoje** tokios rinkimų apylinkės darbo valandas nustato ligoninės arba priežiūros įstaigos vadovas ir jos paprastai yra gerokai trumpesnės už kitų šalies rinkimų apylinkių darbo valandas.

6.9.2 Lemiamas veiksnys nustatant, ar atidaryti rinkimų apylinkę įstaigoje, yra joje esančių žmonių skaičius. Šis skaičius labai skiriasi: **Bulgarijoje** pakanka 10 žmonių, **Lenkijoje** – 15, riba **Maltoje** – 50 žmonių senelių namų atveju, tuo tarpu didžiųjų ligoninių pavadinimai tiesiogiai nurodyti rinkimų įstatyme, **Italijoje** – 200 žmonių. **Vokietijoje** ir **Kroatijoje** rinkimų komisijos sudaromos didesnėse įstaigose, o specialios mobilios rinkimų komisijos arba įprastų komisijų atstovai gali keliauti į mažesnes ligonines ir ilgalaikės priežiūros įstaigas.

6.9.3 Kitose šalyse buvo įgyvendinti specialūs balsavimo būdai, kuriais gali naudotis tik ligoninėse ir ilgalaikės priežiūros įstaigose esantys žmonės. **Lietuvoje** žmonės, kurie gali vaikščioti, kviečiami iki rinkimų dienos balsuoti nustatytuose pašto skyriuose. Pas žmones, kurie nepajėgia pasiekti tokios vietos, apsilanko speciali komisija su balsavimo biuleteniais, kuri užtikrina, kad juos savarankiškai užpildytų rinkėjas arba rinkėjo pasirinktas padėjėjas prižiūrint rinkėjui. **Suomijoje** balsuojama laikantis panašių taisyklių kaip uždarose rinkimų apylinkėse, tačiau balsuojama iki rinkimų dienos (11–5 dienų iki rinkimų). Panaši padėtis yra **Estijoje**. **Airijoje** rinkėjai, gyvenantys ilgalaikės priežiūros įstaigose, pateikę medicininę pažymą gali teikti prašymą, kad juos įtrauktų į specialų rinkėjų sąrašą ir atlikus šią procedūrą pas juos asmeniškai atvyksta specialūs grįžtantieji pareigūnai, kurie surenka tokių rinkėjų balsus.

6.9.4 Visose valstybėse, kuriose balsavimas vykdomas ligoninėse ir ilgalaikės priežiūros įstaigose, leidžiama balsuoti prie lovos prikaustytiems žmonėms, kuriems reikalinga priežiūra visą parą. Dauguma jų balsuoja savo kambaryje ar palatoje, įmesdami biuletenį į mobilią balsadėžę, kurią pristato rinkimų komisija. Dviejose valstybėse šie rinkėjai vežami lovose arba neįgaliųjų

vežimėliuose į atitinkamai paruoštą rinkimų apylinkę. Jei rinkėjas negali savarankiškai pareikšti savo pasirinkimo, tai padaro jo pasirinktas asmuo jam prižiūrint.

6.9.5 Tokiose įstaigose užsimezga ypatingi paciento ir darbuotojų santykiai, dažnai susiję su didele priklausomybe, todėl kyla įtakos rinkėjo sprendimui rizika. Todėl šiose įstaigose neturėtų būti skatinamas nuotolinis balsavimas (pvz., paštu arba internetu); vietoj to didžiausiais dėmesys turėtų būti skiriamas tiesioginiams būdams, kad nepriklausoma komisija galėtų užtikrinti, kad joks darbuotojas nebandytų priversti rinkėją balsuoti tam tikru būdu.

6.9.6 Daugelyje valstybių tokiose įstaigose esantys žmonės – jeigu jose nėra įkurtos rinkimų apylinkės – gali rinkimų dieną arba anksčiau pasinaudoti kitais balsavimo būdais, visų pirma balsavimu naudojantis mobilia balsadėže, balsavimu paštu arba pavežimu į įprastą rinkimų apylinkę. Šias galimybes labai dažnai koordinuoja įstaigos vadovybė. Kelete valstybių tokių galimybių forma yra mobili rinkimų komisija, kuri atvyksta į ligoninę arba priežiūros įstaigą, nereikalaujant, kad šioje įstaigoje esantys asmenys pateiktų išankstinį prašymą dėl dalyvavimo rinkimuose.

6.9.7 Beveik trečdalyje valstybių narių žmonės, esantys visą parą veikiančiose priežiūros įstaigose arba ilgą laiką gydomi ligoninėse, neturi galimybės dalyvauti rinkimuose. Yra nemažai valstybių, kur gali atsitikti taip, kad, nors teoriškai balsuoti įmanoma, norint praktiškai pasinaudoti šia teise gali reikėti daug pastangų ir šeimos paramos. Likusiose šalyse dauguma šių žmonių gali dalyvauti rinkimuose, tačiau taikomi sisteminiai sprendimai padeda tik daliai rinkėjų – daugiausia tiems, kurie yra didesnėse įstaigose.

6.9.8 Pastabos

- a) Demografiniai pokyčiai ir visuomenės senėjimas yra veiksniai, dėl kurių didės globos įstaigose ir ligoninėse esančių žmonių skaičius. Valstybių narių administracijos ypatingą dėmesį turėtų skirti užtikrinimui, kad vietoje būtų sudarytos atitinkamos sąlygos, kad šie žmonės galėtų pasinaudoti savo balsavimo teise.
- b) Patirtis parodė, kad uždara rinkimų apylinkė yra geriausias mažesnėse įstaigose esantiems žmonėms skirtas sisteminis sprendimas, jeigu įstaigoje yra bent 50–100 žmonių ir balsuojama naudojantis mobilia balsadėže, kurią pristato mobili rinkimų komisija. Savaiame suprantama, kad prie lovos prikaustyti žmonės visada turėtų galėti balsuoti naudodamiesi mobilia balsadėže.
- c) Atsižvelgiant į tokiose įstaigose užsimezgančius ypatingus pacientų ir darbuotojų santykius, susijusius su didele priklausomybe, turi būti kuo labiau sumažinta įtakos rinkėjo sprendimams darymo rizika. Todėl tokiose įstaigose didžiausiais dėmesys turėtų būti skiriamas tiesioginiams balsavimo būdams, kad nepriklausoma komisija galėtų užtikrinti, kad jos darbuotojas neverstų rinkėjo balsuoti tam tikru būdu.

6.10 Privalomas balsavimas

6.10.1 Dalyvavimas rinkimuose yra privalomas trijose ES valstybėse. **Belgijoje** ir **Graikijoje** teisės aktais nenustatoma jokių šios taisyklės išimčių. Balsavimas **Liuksemburge** yra neprivalomas vyresniems kaip 75 metų žmonėms.

6.10.2 **Belgijoje** ir **Liuksemburge** nedalyvavimas rinkimuose pateisinamas susirašinėjant, galimai pridėdant patvirtinamuosius įrodymus. **Graikijoje** tai daroma surengiant pokalbį su pareigūnu. Nėra jokių konkrečių procedūrų, pritaikytų neįgaliųjų padėčiai.

6.10.3 Ši prievolė dažnai yra neįgaliųjų patiriamo papildomo streso šaltinis – pirma, jie negali balsuoti dėl nepatenkinamų sąlygų, ir, antra, jie turi pateisinti savo nedalyvavimą rinkimuose. Be to, visada esama rizikos, kad pateisinimas nebus laikomas pakankamu, todėl gali būti skiriamos nuobaudos.

6.10.4 Tik **Graikijoje** valdžios institucijos šią taisyklę – neatsižvelgiant į tai, kad ji yra teisinės sistemos dalis, – praktiškai taiko labai lanksčiai – už nedalyvavimą rinkimuose neskiriama jokių nuobaudų. **Belgijoje** už pirmą nepateisinamą nedalyvavimą rinkimuose gali būti skiriamas įspėjimas arba 40–80 EUR bauda. Už paskesnius nepateisinamo nedalyvavimo rinkimuose atvejus skiriamos didesnės baudos (80–200 EUR); nedalyvavimas rinkimuose keturis kartus per 15 metų reiškia, kad rinkėjas dešimčiai metų išbraukiamas iš rinkėjų sąrašo. **Liuksemburge** už pirmą nedalyvavimą rinkimuose skiriama 100–250 EUR bauda; už kitus nedalyvavimo rinkimuose atvejus (penkerių metų laikotarpiu) skiriamos 500–1 000 EUR baudos, taip pat įstatymu numatytos baudžiamosios sankcijos, nors praktiškai ši nuostata vargu ar bus taikoma.

6.10.5 Pastabos

- a) Prievolės piliečiams balsuoti rinkimuose nustatymas turėtų smarkiai paskatinti valdžios institucijas tam tikrose valstybėse įgyvendinti sprendimus, kuriais kiekvienam neįgaliajam būtų sudarytos sąlygos dalyvauti rinkimuose.
- b) Dėl to neturi susidaryti padėtis, kai neįgalusis turi įtikinti valdžios instituciją, kad negalėjo dalyvauti rinkimuose todėl, kad valstybė nepritaikė dalyvavimo rinkimuose sąlygų jo negaliai.

6.11 Balsavimo teisė nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje, kuri nėra kilmės valstybė

6.11.1 Visi ES piliečiai, gyvenantys kitoje nei jų kilmės valstybė valstybėje narėje, turi teisę balsuoti rinkimuose į Europos Parlamentą savo gyvenamosios vietos valstybėje. Kad galėtų pasinaudoti šia teise, jie turi būti užregistruoti rinkėjų registre.

6.11.2 Didžiojoje daugumoje valstybių narių įtraukimas į rinkėjų registrą yra automatiškai susiejamas su įtraukimu į gyventojų arba mokesčių mokėtojų registrą arba galimas rinkėjas gali deklaruoti savo pageidavimą balsuoti Europos Parlamento rinkimuose tuo pat metu, kai baigiama gyventojų ar mokesčių mokėtojo registracijos procedūra (arba po to). Septyniose valstybėse ši procedūra yra sudėtingesnė. Keturiose iš jų ES piliečiai, kurie pageidauja balsuoti, turi atlikti

atskirą procedūrą užpildydami registracijos formą. Trijose valstybėse turi būti pateikiama paraiška, kurią vėliau nagrinėja vietos valdžios institucijos.

6.11.3 Įtraukimo į rinkėjų registrą techniniai aspektai yra itin svarbūs neįgaliesiems. 12-oje valstybių narių vienintelė galimybė – asmeniškai atlikti visus formalumus atitinkamoje įstaigoje. Kitose 15-oje valstybių narių galimi ir kiti patogesni būdai. Keturios valstybės sudaro sąlygas siųsti popierinės formos prašymą, o 10-yje ši prašymą galima pateikti elektroniniu būdu, t. y. nusiunčiant e. laišką kartu su priedais arba užpildant internetinę formą. Pranešant e. laišku paprastai reikia patvirtinto elektroninio parašo, tačiau, pvz., **Lietuvoje**, pakanka nusiųsti užpildytos prašymo formos ir būtinų priedų skenuotas kopijas. Tačiau nė viena valstybė, kurioje yra internetinės formos pateikimo galimybė, nepasiūlė pritaikytų sprendimų šios formos regos sutrikimų turintiems žmonėms arba nesudarė palankesnių sąlygų kurtiesiems, pvz., neteikia informacijos gestų kalba. Kai kuriose valstybėse yra galimybė procedūras individualiai pritaikyti specifiniams neįgaliųjų poreikiams. Pavyzdžiui, **Maltoje** valdžios institucijos pareigūnas gali net atvykti į asmens, kuris registruojasi, namus, kad jis galėtų užpildyti formą; **Lietuvoje** formą gali pateikti arba nusiųsti kitas asmuo.

6.11.4 Tik dviejose valstybėse kitų ES valstybių narių piliečiai, kurie yra rinkėjų sąrašė, įpareigojami iš naujo registruotis prieš kitus rinkimus, o tai, atrodo, yra nereikalinga administracinė našta. Kitose valstybėse jie visada jau yra įrašyti į rinkėjų sąrašą.

6.11.5 Galutinis terminas, iki kurio galima pateikti prašymą dėl įtraukimo į rinkėjų sąrašą, yra labai svarbus klausimas. Daugumoje valstybių šis galutinis terminas yra gerokai ankstesnis nei rinkimai – daugiau kaip keturios savaitės iki jų; kai kuriose valstybėse jis yra 60 dienų; vienoje valstybėje – 90 dienų iki rinkimų. Todėl galimi rinkėjai turi užsiregistruoti balsuoti anksčiau, nei žiniasklaidoje bus paskelbta informacija apie dalyvavimo rinkimuose reglamentavimo principus, įskaitant neįgaliesiems taikomą tvarką, pagal kurią jie gali įvertinti, ar sugebės savarankiškai dalyvauti rinkimuose. Tik dviejose valstybėse nustatytas trumpesnis nei vienos savaitės iki rinkimų galutinis terminas: **Lietuvoje** galima užsiregistruoti likus ne mažiau kaip septynioms dienoms iki rinkimų, o **Lenkijoje** – penkioms dienoms (išimtiniais atvejais – net vėliau).

6.11.6 Pastabos

- a) Rinkėjų, gyvenančių kitoje ES valstybėje nei jų kilmės valstybė, registracija turėtų būti atliekama tik kartą; kituose rinkimuose ši procedūra neturėtų būti kartojama.
- b) Daugeliui neįgaliųjų gali pasirodyti, kad užsiregistruoti asmeniškai įstaigoje yra neįmanoma arba nepaprastai sunku. Todėl turėtų būti suteikiama galimybė naudotis kitais būdais užsiregistruoti, įskaitant asmeniškai pritaikytus būdus, visų pirma pateisinamais atvejais, ir jų sąrašas turėtų būti nuolat papildomas.
- c) Daugelyje valstybių narių atliekant registracijos procedūras nepakankamai atsižvelgiama į akluosius, silpnaregius ir kurčiuosius. Šią padėtį reikia skubiai taisyti.

- d) Galutiniai registracijos balsuoti terminai ES valstybėse narėse labai skiriasi – nuo 90 iki 3 dienų iki rinkimų. Sunku pateisinti tokius skirtumus. Rinkėjų registracija turėtų būti užbaigta ne anksčiau nei likus dviem savaitėms iki rinkimų.
-



Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Leidinio atsakingoji redakcija: Vizitų ir leidinių tarnyba
EESC-2019-26-LT

www.eesc.europa.eu



© Europos Sąjunga, 2019
Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Dėl leidimo naudoti arba kopijuoti fotografijas / iliustracijas
tiesiogiai kreiptis į autorių teisių turėtoją (-us).



Print
QE-02-19-153-LT-C
ISBN 978-92-830-4460-4
doi:10.2864/74016

Online
QE-02-19-153-LT-N
ISBN 978-92-830-4442-0
doi:10.2864/19080

LT